

Leermiddelen informatievaardigheden primair onderwijs

Een kwaliteitsanalyse van leermiddelen en advies voor de samenstelling van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek *op school*.

Managementsamenvatting

1. OPDRACHT EN AANPAK

Opdracht

- Geef input voor een kwalitatieve invulling met leermiddelen van het onderdeel informatievaardigheden binnen de Bibliotheek *op school*.
- Geef advies voor een kwalitatieve invulling van een doorgaande lijn informatievaardigheden voor groep 5 tot en met 8.

Uitgangspunten

- Laat ruimte voor deskundigheid van leerkrachten en ouders en eigen producten van de bibliotheek zoals groepsbezoeken en andere vormen van instructies.
- Ontwikkel bij voorkeur geen nieuwe producten. Kennis, ervaringen en producten van beproefde bibliotheekprojecten worden zoveel mogelijk gebundeld tot een samenhangend geheel.
- Biedt scholen en bibliotheken ruimte om flexibel om te gaan met de inzet van leermiddelen die in een dienstenpakket binnen de Bibliotheek *op school* worden aangeboden.
- Leermiddelen zijn bij voorkeur te integreren in het bestaande curriculum.

Aanpak

- Middels deskresearch zijn 25 potentiële leermiddelen informatievaardigheden voor gebruik binnen de Bibliotheek *op school* gevonden.
- De gevonden leermiddelen zijn voorgelegd aan het bibliotheekveld middels een digitale enquête: 129 mediacoaches en leesconsulenten zijn bevroegd op bekendheid, gebruik en waardering van de 25 leermiddelen en eventuele aanvullingen.
- Beproefde en niet negatief door het bibliotheekveld beoordeelde leermiddelen zijn getoetst aan eerder op wetenschappelijke basis geformuleerde kwaliteitscriteria. Deze richten zich op:
  - inzetbaarheid van het leermiddel;
  - de overdracht van informatievaardigheden;
  - door Mediawijzer.net ontwikkelde competentieniveaus.
- Op basis van de toetsing:
  - zijn uitspraken gedaan over de kwaliteit van het bestaande aanbod van leermiddelen voor informatievaardigheden;
  - is een overzicht met bruikbare leermiddelen, inclusief toetsing aan de criteria, samengesteld;

- benoemen we een aantal mogelijkheden voor de invulling van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek *op school*.

2. OPBRENGSTEN

Bekendheid, gebruik en waardering van leermiddelen voor informatievaardigheden in het bibliotheekveld.

- De meeste bestaande leermiddelen voor informatievaardigheden zijn nog onbekend bij veel mediacoaches en leesconsulenten.
- Bekende leermiddelen worden overwegend goed beoordeeld door de mediacoaches en leesconsulenten.
- Mediacoaches en leesconsulenten lijken vaak nog onvoldoende beeld te hebben van wat informatievaardigheden zijn en waar leermiddelen aan moeten voldoen.

Kwaliteit van leermiddelen informatievaardigheden voor gebruik binnen de Bibliotheek *op school*.

ALGEMEEN BEELD

- Uiteindelijk zijn 28 leermiddelen beoordeeld aan de hand van eerder opgestelde criteria.
- We vinden veel verschillende soorten leermiddelen, van korte losse lessen op specifieke onderwerpen tot volledige doorgaande lijnen.
- Maar weinig leermiddelen behandelen alle aspecten van informatievaardigheden. Alleen de doorgaande lijnen van uitgeverijen doen dit.
- De aansluiting van leermiddelen op de door Mediawijzer.net geformuleerde competentieniveaus varieert (paragraaf 4.4).
- Minder dan de helft van de leermiddelen kan geïntegreerd worden in het bestaande curriculum.
- Gratis leermiddelen zijn voornamelijk losse lessen en toepassingen en bovendien vooral gericht op internetvaardigheden.
- Leermiddelen voor specifieke onderwerpen zijn over het algemeen kwalitatief wel voldoende voor dat specifieke onderwerp. Zij kunnen dan ook wel goed als losse of aanvullende lessen of projecten voor deelvaardigheden worden ingezet.

BIBLIOTHEEKPRODUCTEN

- Bibliotheekproducten bestaan voornamelijk uit los inzetbare lessen voor specifieke onderwerpen. Dit biedt flexibiliteit maar hierdoor is de aandacht voor de onderwerpen beperkt.
- Bibliotheekproducten zijn ook niet altijd gratis. Gratis bibliotheekproducten zijn voornamelijk door leerlingen zelfstandig toe te passen opdrachten op internet.

- Bibliotheek Fryslân biedt als enige bibliotheek een doorlopende lijn. Deze is echter breder (mediawijsheid) en niet compleet op het onderdeel informatievaardigheden.

ROL VOOR DE BIBLIOTHEEK BIJ VERSCHILLENDE PRODUCTEN

- Er zijn weinig leermiddelen waarin expliciet is voorzien in een rol voor de bibliotheek.
- Alleen in bibliotheekproducten is expliciet een rol voor de bibliotheekmedewerker of activiteiten in de bibliotheek opgenomen.
- Enkele niet door de bibliotheek ontwikkelde leermiddelen bieden wel aanknopingspunten voor activiteiten in de bibliotheek.
- Bij de meeste leermiddelen zullen leesconsulenten en mediacoaches vooral een adviserende rol vervullen. Soms kan de mediacoach eventueel zelf lessen op de school verzorgen met de leermiddelen.

MINST EN MEEST VOLLEDIGE PRODUCTEN

- Nieuwsbegrip, Begrijpend Lezen met de Roode Kikker en Schoolpaspoort internet zijn niet geschikt voor gebruik binnen de Bibliotheek *op school*.
- De doorlopende lijn Op Expeditie van Noordhoff Uitgevers en de eenjarige methode Schoolprojecten Maken uit de serie ...voor kids van Uitgeverij Schoolsupport zijn de meest volledig leermiddelen voor wat betreft informatievaardigheden.

Invulling van een doorgaande lijn

INVULLEN MET GRATIS LEERMIDDELEN

- Op basis van alleen gratis producten is het niet goed mogelijk om een kwalitatief goede en volledige doorgaande lijn voor informatievaardigheden samen te stellen. Aan specifieke wensen van scholen kan mogelijk wel tegemoet worden gekomen, bijvoorbeeld als het alleen gaat om digitale informatievaardigheden.
- De best mogelijke variant op basis van gratis producten bestaat uit Diploma Veilig Internet (als basis), aangevuld met FF Zoeken! van School TV, Webdetective en Zoeken op Internet van School TV.
- De rol van de bibliotheek blijft beperkt in de samenstelling van een lijn op basis van gratis beschikbare producten. De leesconsulent of mediacoach kan een adviserende rol hebben bij de inzet van het materiaal in het curriculum en een aantal lessen op de school verzorgen.

INVULLEN MET NIET-GRATIS LEERMIDDELEN

- De doorgaande lijn Op Expeditie van Noordhoff Uitgevers is zeer volledig en voldoet aan alle criteria. Het materiaal is bovendien flexibel inzetbaar en kan geïntegreerd worden met andere vakken.

Managementsamenvatting

- Aanvullend kan gewerkt worden met De Nationale Jeugdkrakercompetitie (groep 7 en 8), Presenteren is leren (groep 7 en 8), Nieuwsmaker (groep 5 t/m 8) en Webkwesties (groep 5 t/m 8). Dit zijn leermiddelen waarmee de leerlingen het geleerde in de praktijk kunnen brengen.
- Aanvullend kunnen leermiddelen worden ingezet met een specifieke rol voor de bibliotheek: Snel leren zoeken en vinden van de Openbare Bibliotheek Amsterdam, Webdetective en Bibliospel.

NIEUW ONTWIKKELEN VOLLEDIGE LIJN VOOR DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

- Een nieuw product kan rekening houden met alle aspecten en criteria voor de overdracht van informatievaardigheden, inclusief een duidelijke rol voor de bibliotheek.
- Een dergelijk nieuw en volledig product zal omvangrijk worden, vergelijkbaar met de doorlopende lijnen van uitgeverijen.
- Een nieuwe volledige lijn moet bovendien flexibel inzetbaar zijn, door deze uit verschillende los inzetbare modules te laten bestaan.

NIEUW ONTWIKKELEN 'LIGHT' VERSIE

- Eventueel kan een 'light' product ontwikkeld worden waarin alle aspecten van informatievaardigheden kort aan de orde komen. Verdieping moet dan gerealiseerd worden met bestaande producten.
- Bij een 'light' product moet nog wel worden gezorgd voor voldoende verdiepende, los inzetbare leermiddelen. Op dit moment zijn die niet op de hele breedte van informatievaardigheden voor handen.
- Onderwerpen die in het bestaande gratis aanbod minder goed worden behandeld zijn: het in de breedte (t.b.v. on- en offline bronnen) bepalen van zoekstrategieën, het zoeken en vinden van offline bronnen, het crossmediaal gebruiken van bronnen en het systematisch beheren en verwerken van informatie. Eventueel kan al in de lightversie extra aandacht worden gegeven aan deze onderwerpen.

AANPASSING VAN BESTAAND BIBLIOTHEEKPRODUCT

- Voor aanpassing van een bestaand bibliotheekproduct is de Leerlijn Mediawijsheid van bibliotheek Fryslân een goede optie. Deze doorgaande lijn bestaat uit losse lessen voor mediawijsheid, waaronder 'zoeken en vinden'. De lijn vormt op dit punt een basis voor verbreding en verdieping.
- Ook Webdetective van de Rijnbrink Groep kan een basis voor een nieuw product zijn. Dit is een online toepassing/les welke zich voornamelijk richt op het zoeken op internet. De bestaande opzet kan worden verbreed met andere onderwerpen zodat alle aspecten van informatievaardigheden aan bod komen.

Inhoud

Managementsamenvatting

1. Inleiding	1
2. Achtergronden en aanpak.....	3
2.1 Samenwerking bibliotheken en primair onderwijs	3
2.2 Wetenschappelijke basis.....	5
2.3 Aanpak beoordeling leermiddelen en advies doorgaande lijn	5
3. Bekendheid, gebruik en waardering van leermiddelen in het bibliotheekveld	8
3.1 Leermiddelen en respons enquête	8
3.2 Bekendheid met leermiddelen.....	9
3.3 Beoordeling van de inhoudelijk bekende leermiddelen	11
3.5 Andere door respondenten genoemde leermiddelen	12
3.6 Conclusies.....	13
4. Kwaliteit van leermiddelen voor gebruik binnen de Bibliotheek op school.....	14
4.1 Criteria en competentieniveaus.....	14
4.2 Inzetbaarheid van de leermiddelen	15
4.3 Criteria voor overdracht van informatievaardigheden	19
4.4 Aansluiting bij de competentieniveaus.....	22
4.6 Conclusies.....	25
5. Invulling van een doorgaande lijn.....	27
5.1 Op basis gratis producten	27
5.2 Op basis niet-gratis producten.....	29
5.3 Op basis nog te ontwikkelen producten	30
Bijlagen.....	32
1. Screenshot eerste pagina digitale enquête leermiddelen	32
2. Bekendheid met de leermiddelen.....	33
3. Beoordeling van de leermiddelen	34

1. Inleiding

DE BIBLIOTHEEK OP SCHOOL

De Bibliotheek *op school* is de nieuwe gezamenlijke educatieve aanpak voor de bibliotheeksector. Binnen de Bibliotheek *op school* gaan bibliotheken, scholen en gemeenten strategische en binnen een landelijk kader geformuleerde samenwerkingsverbanden aan op de thema's lezen en mediawijsheid. Doel daarbij is een kwaliteits- en effectiviteitslag te maken op het anderszins versnipperde beeld van samenwerkingen tussen bibliotheken en scholen.

De beoogde effectiviteits- en kwaliteitsslag houdt onder andere in dat bibliotheken het onderwijs één landelijk pakket van centraal georganiseerde en kwalitatief goede en beproefde educatieve diensten aanbieden. Het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB) voert de regie op deze ontwikkeling.

LEERMIDDELEN EN DOORGAANDE LIJN INFORMATIEVAARDIGHEDEN

Omdat de expertise van de bibliotheken met name op het gebied van informatievaardigheden ligt, richt de pijler mediawijsheid van de Bibliotheek *op school* zich in eerste instantie specifiek op informatievaardigheden en wel voor groep 5 tot en met 8 van het primair onderwijs.

Bibliotheken helpen het primair onderwijs bij de invulling van educatie voor informatievaardigheden door te adviseren en te ondersteunen bij de inzet van leermiddelen en/of de samenstelling van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden.

Als wetenschappelijke kennisbasis voor de kwaliteit van deze ondersteuning heeft NextValue Research in opdracht van het SIOB in 2013 een literatuurstudie gedaan naar kennis over de overdracht en monitoring van informatievaardigheden.¹ Aansluitend heeft het SIOB aan NextValue Research gevraagd input te geven voor de invulling met leermiddelen van het onderdeel informatievaardigheden binnen de Bibliotheek *op school* en advies uit te brengen voor de invulling van een doorgaande lijn informatievaardigheden voor groep 5 tot en met 8.

ERVARINGEN VAN LEESCONSULENTEN EN MEDIACOACHES EN TOETSING AAN KWALITEITSCRITERIA

Ten behoeve van dit advies is onderzocht wat de ervaringen van leesconsulenten en mediacoaches zijn met leermiddelen voor informatievaardigheden en zijn leermiddelen getoetst aan de kwaliteitscriteria die zijn opgesteld aan de hand van de eerder gehouden literatuurstudie. In dit rapport doen we verslag van het onderzoek en de toetsing. We spreken ons daarbij uit over de kwaliteit van de bestaande leermiddelen en geven enkele suggesties voor de invulling van een doorlopende lijn voor informatievaardigheden in het kader van de Bibliotheek *op school*.

LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 gaan we in op de achtergronden van het project de Bibliotheek *op school*. Daarnaast bespreken we de aanpak die is gehanteerd bij de beoordeling van het aanbod aan leermiddelen voor

---

¹ Smit, S. & T. Klok (2013). *Literatuurstudie informatievaardigheden primair onderwijs. Kennisbasis voor de ontwikkeling, inzet en monitoring van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek op school*. Rotterdam: NextValue Research, in opdracht van Sectorinstituut Openbare Bibliotheken.

informatievaardigheden. Deze aanpak bestaat uit een enquête onder mediacoaches en leesconsulenten en een toetsing van leermiddelen aan kwaliteitscriteria. In hoofdstuk 3 bespreken we de bevindingen van de enquête. De enquête richt zich op de bekendheid, het gebruik en de waardering van bestaande leermiddelen voor informatievaardigheden in het primair onderwijs door bibliotheken. In hoofdstuk 4 toetsen we de leermiddelen aan een reeks criteria voor leermiddelen en kennisoverdracht voor informatievaardigheden en aan door Mediawijzer.net benoemde competenties voor informatievaardigheden in het primair onderwijs.²

Op basis van de enquête en toetsing in hoofdstuk 5 een advies voor een eventuele invulling van een complete doorgaande lijn informatievaardigheden voor groep 5 tot en met 8 in het primair onderwijs in het kader van de Bibliotheek *op school*. Hierbij gaan we in op de mogelijkheden voor de invulling met gratis producten, op basis van niet-gratis producten en op basis van de ontwikkeling of aanpassing producten.

---

² Walraven (2013). Mediawijsheid in het primair onderwijs: achtergrond en percepties. Nijmegen: Radboud Universiteit.

2. Achtergronden en aanpak

2.1 Samenwerking bibliotheken en primair onderwijs

ONTWIKKELINGEN IN SAMENLEVING EN SAMENWERKING

Scholen en bibliotheken hebben een lange traditie van samenwerking. Op het gebied van mediawijsheid werkt 79% van de bibliotheken samen met basisscholen. Dit gebeurt voornamelijk op het gebied van het organiseren van activiteiten (75%) en het delen van expertise (54%).³

Ondanks de al goede samenwerkingen moeten bibliotheken en scholen echter steeds meer opbrengstgericht gaan (samen)werken. De nadruk ligt daarbij op de kwaliteit van het onderwijs. Voor scholen houdt dit in dat ze de opbrengsten van hun onderwijs analyseren en op basis daarvan waar nodig bijsturen.

Met de komst van het internet en het bijbehorende overweldigende informatieaanbod is bovendien behoefte ontstaan aan nieuwe leermiddelen en methodes voor informatievaardigheden. Naast de traditionele bronnen, zoals boeken, tijdschriften en archieven, bestaat er tegenwoordig een enorm aanbod aan digitale informatiebronnen in verschillende soorten. Zo zijn er naast de gewone statische webpagina's, ook dynamische informatiebronnen als fora en weblogs en interactieve websites waarvan sociale media de bekendste vorm zijn. Omdat het internet bovendien een geheel eigen, onoverzichtelijke structuur kent, is voor het zoeken, interpreteren en gebruiken van online bronnen specifieke kennis en vaardigheden nodig. Belangrijk instrument voor het zoeken van informatie op het wereldwijde web zijn bijvoorbeeld internet zoekmachines. Het effectief gebruiken hiervan vereist specifieke kennis van zoekstrategieën en het lezen van de zoekresultaten. Tegelijkertijd blijft het ook belangrijk goed met niet-digitale bronnen om te kunnen gaan en de waarde hiervan steeds opnieuw in te kunnen schatten.

LANDELIJKE AANPAK, RUIMTE VOOR LOKALE INVULLING

De Bibliotheek *op school* biedt bibliotheken in Nederland een landelijke aanpak voor de samenwerking tussen bibliotheken, scholen en gemeenten. Deze aanpak heeft als doel het maken van de genoemde kwaliteitsslag, en wel op de thema's lezen en mediawijsheid. Hiertoe wordt een pakket van centraal georganiseerde en samenhangende educatieve diensten ontwikkeld die bibliotheken kunnen aanbieden aan het onderwijs. Daarbij beoogt De Bibliotheek *op school* aan te sluiten bij de procescyclus van het opbrengstgerichte werken van scholen en heeft een meetbare toegevoegde waarde.

De keuze van de school om te werken volgens de aanpak van de Bibliotheek *op school* wordt geborgd in het beleid van de school rond het media-aanbod, lezen en informatievaardigheden en de uitwerking daarvan in concrete activiteiten.

De leescoördinator van de school en de leesconsulent van de bibliotheek dragen zorg voor de uitvoering en continuering van alle gemaakte afspraken. De ingezette diensten en activiteiten worden in de vorm van een digitaal portal verbonden en ondersteund.

---

³ Grinsven, V. van, Mors, B., Woud, L. van der & Westerik, H. (2013) *Samenwerking bibliotheken en basisscholen*. Utrecht: Duo Onderwijsonderzoek.

LEES- EN MEDIAPLAN

Tastbare basis van de landelijke aanpak van de samenwerking tussen de bibliotheek en de scholen is het lees- en mediaplan. Hierin wordt beschreven wat de beginsituatie op school is op het gebied van de pijlers collectie, lezen en mediawijsheid (nu ingevuld met informatievaardigheden) en welke stappen ondernomen moeten worden om tot de gewenste situatie te komen. De bibliotheek en de school stellen vervolgens samen de onderwijsdoelen vast en bepalen met welke producten en diensten elke pijler ingevuld moet worden om die doelen te bereiken. Het lees- en mediaplan wordt jaarlijks door de samenwerkende school en bibliotheek bijgesteld. Aanpakken kunnen dus per samenwerkingsverband en per jaar verschillen.

De aanpak van De Bibliotheek *op school* kent daarbij onder andere nog de volgende uitgangspunten:

- In het lees- en mediaplan is ruimte voor deskundigheid van leerkrachten en ouders en eigen producten van de bibliotheek zoals groepsbezoeken en andere vormen van instructies.
- Er worden bij voorkeur geen nieuwe producten ontwikkeld. Kennis, ervaringen en producten van beproefde bibliotheekprojecten worden gebundeld tot een samenhangend geheel.

Al met al houdt dit in dat flexibel moet kunnen worden omgegaan met de inzet van leermiddelen die in een dienstenpakket binnen de Bibliotheek *op school* worden aangeboden. Daarbij dienen beproefde bibliotheekproducten voorrang te krijgen.

MEDIAWIJSHEID

Het deelproject Mediawijsheid heeft de volgende doelstellingen:

- Het tot stand brengen van een strategische samenwerking tussen bibliotheken en primair onderwijs op het gebied van mediawijsheid.
- Het creëren van een samenhangende lijn mediawijsheid binnen De Bibliotheek *op school* (bij voorkeur op basis van beproefde producten).
- Het verrijken van het leesplan en de leesmonitor met mediawijsheid.

INFORMATIEVAARDIGHEDEN

Omdat de expertise van de bibliotheken met name op het gebied van informatievaardigheden ligt, richt de pijler Mediawijsheid zich nu specifiek op informatievaardigheden en wel voor groep 5 tot en met 8 van het primair onderwijs. Om de beoogde kwaliteitsslag op dit thema te realiseren zal aan het dienstenpakket dat binnen de Bibliotheek *op school* wordt aangeboden een selectie van kwalitatief goede leermiddelen, een advies voor de inzet van een doorgaande lijn en een monitordeel voor informatievaardigheden worden toegevoegd.

BEOORDELING EN SELECTIE LEERMIDDELEN EN ADVIES DOORGAANDE LIJN

Dit rapport richt zich op de beoordeling en selectie van leermiddelen en geeft suggesties voor de samenstelling van een doorgaande lijn. Bijzondere aandachtspunten daarbij zijn de kwaliteit van de leermiddelen, de ervaringen van mediacoaches en leesconsulten met leermiddelen en de rol die de bibliotheek kan vervullen bij de inzet van het leermiddel. Parallel aan dit traject wordt een monitordeel voor informatievaardigheden p.o. ontwikkeld. Zowel de beoordeling en selectie van leermiddelen als de ontwikkeling van het monitor deel gebeurt op basis van wetenschappelijk inzichten omtrent informatievaardigheden en de overdracht hiervan.

2.2 Wetenschappelijke basis

LITERATUURSTUDIE INFORMATIEVAARDIGHEDEN PRIMAIR ONDERWIJS

Als wetenschappelijke basis voor de kwaliteit van de ondersteuning die bibliotheken op het gebied van informatievaardigheden aan het primair onderwijs bieden heeft NextValue Research een literatuurstudie gedaan naar bestaande kennis over de overdracht en monitoring van informatievaardigheden.⁴ In deze literatuurstudie wordt ingegaan op de inhoud van het concept informatievaardigheden, de methoden die in het onderwijs worden gehanteerd bij de aanpak van informatievraagstukken, didactische aspecten van de overdracht van informatievaardigheden en indicatoren en methoden voor het meten van informatievaardigheden. De studie heeft onder andere geresulteerd in een checklist voor de opzet en implementatie van een doorgaande lijn informatievaardigheden en een lijst met criteria voor het kiezen of ontwikkelen van leermaterialen voor informatievaardigheden. De criteria komen uitgebreid terug in Hoofdstuk 4.

COMPETENTIENIVEAUS MEDIAWIJZER.NET

Eén van de criteria voor de beoordeling van leermiddelen informatievaardigheden voor het primair onderwijs, zoals hierboven beschreven, komt voort uit een literatuurstudie van Amber Walraven (2013) naar het sociaal-emotionele, cognitieve en motorische ontwikkelingsniveau van kinderen in het basisonderwijs.⁵ Uit deze literatuurstudie is een overzicht afgeleid van de ontwikkeling van competenties, waaronder 'informatie vinden en verwerken', die mag worden verwacht bij kinderen tot en met twaalf jaar. Deze competenties zijn ingedeeld naar leerjaar. De inzet van leermiddelen en/of een doorgaande lijn voor informatievaardigheden in het primair onderwijs dient hier bij voorkeur zoveel mogelijk op aan te sluiten. Ook de competentieniveaus komen uitgebreid terug in Hoofdstuk 4.

2.3 Aanpak beoordeling leermiddelen en advies doorgaande lijn

INVENTARISATIE, ENQUÊTE EN TOETSING

De beoordeling van de bruikbaarheid van bestaande leermiddelen informatievaardigheden voor inzet binnen de Bibliotheek *op school* en het advies voor een doorgaande lijn in dit kader zijn gebaseerd op een onderzoek naar het gebruik van leermiddelen in het bibliotheekveld en een toetsing van leermiddelen aan kwaliteitscriteria. Hiertoe zijn de volgende deelactiviteiten uitgevoerd:

- inventarisatie van reeds beschikbare leermiddelen (zie volgende paragraaf);
- beoordeling van deze leermiddelen middels een enquête onder mediacoaches en leesconsulenten (zie Hoofdstuk 3);
- toetsing van leermiddelen aan kwaliteitscriteria (zie hoofdstuk 4 en Excel-bestand bij deze rapportage).

⁴ Smit, S. & T. Klok (2013). *Literatuurstudie informatievaardigheden primair onderwijs. Kennisbasis voor de ontwikkeling, inzet en monitoring van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek op school*. Rotterdam: NextValue Research, in opdracht van Sectorinstituut Openbare Bibliotheken.

⁵ Walraven (2013). *Mediawijsheid in het primair onderwijs: achtergrond en percepties*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

INVENTARISATIE LEERMIDDELEN

Met deskresearch is een inventarisatie gemaakt van de reeds beschikbare gratis en niet-gratis producten en diensten voor informatievaardigheden voor groep 5 tot en met 8 in het primair onderwijs. Uit de inventarisatie zijn 25 verschillende producten naar voren gekomen als potentiële leermiddelen voor informatievaardigheden in het kader van de Bibliotheek *op school*, waaronder doorgaande lijnen, kortlopende (eenjarige) lijnen, losse lessen en verschillende toepassingen en oefeningen. Het gaat daarbij om zowel gratis als niet-gratis producten. Een volledig overzicht van de uit de inventarisatie naar voren gekomen leermiddelen vindt u in paragraaf 3.1. Een inhoudelijke beschrijving inclusief een beoordeling van de leermiddelen is terug te vinden in het Excel-overzicht dat bij deze rapportage hoort.

ENQUÊTE ONDER MEDIACOACHES EN LEESCONSULENTEN

De resultaten van de inventarisatie van potentieel bruikbare leermiddelen zijn via een digitale enquête voorgelegd aan mediacoaches en leesconsulenten uit het bibliotheekveld. De respondenten is daarbij gevraagd om aan te geven:

- In hoeverre zij bekend zijn met de leermiddelen.
- Hoe zij de kwaliteit van deze leermiddelen beoordelen voor het gebruik bij overdracht van informatievaardigheden in het primair onderwijs.
- Welke opmerkingen men nog over het leermiddel kwijt wil.
- Welke leermiddelen voor informatievaardigheden nog ontbreken in dit eerste overzicht en wat de waardering voor deze ontbrekende leermiddelen is.

UITNODIGING MEDIACOACHES EN LEESCONSULENTEN

Aan de hand van door het SIOB verstrekte e-mailadressen en namen van mediacoaches en leesconsulenten is aan 238 mediacoaches en 30 leesconsulenten een persoonlijke uitnodigingsemail verstuurd. Na één week hebben de mediacoaches en leesconsulenten die de enquête nog niet hebben ingevuld een herinnering ontvangen.

Mediacoaches en leesconsulenten konden de enquête ook gebruiken om zelf meer te weten te komen over leermiddelen voor informatievaardigheden. Per leermiddel is steeds een korte beschrijving gegeven van de inhoud van het leermiddel en bij ieder leermiddel kon voor uitgebreide informatie worden doorgeklikt naar de website van het betreffende leermiddel. Onder de deelnemers aan de enquête zijn vier VVV-cadeaubonnen van 40 euro verloot. Zie bijlage I voor een screenshot van de enquête.

Leermiddelen die door de leesconsulenten en mediacoaches niet als kwalitatief onvoldoende zijn bevonden zijn meegenomen in de toetsing aan de eerder opgestelde selectiecriteria voor leermiddelen informatievaardigheden en de competenties voor informatievaardigheden in het primair onderwijs (zie paragraaf 2.2). We bespreken de resultaten van de enquête in hoofdstuk 3.

TOETSING LEERMIDDELEN AAN KWALITEITSCRITERIA

In de toetsing zijn de leermiddelen die door het bibliotheekveld niet als onvoldoende zijn beoordeeld verder beoordeeld aan de hand van de eerder door NextValue opgestelde criteria en de door Mediawijzer.net geformuleerde competentieniveaus voor informatievaardigheden in het primair

onderwijs (zie paragraaf 2.2). Daarbij zijn ook aanvullend door de mediacoaches en leesconsulenten genoemde leermiddelen meegenomen.

OVERZICHT VOOR KEUZE EN INZET LEERMIDDELEN IN DE BIBLIOTHEEK *OP SCHOOL*

De toetsing heeft geresulteerd in een Excel-overzicht met daarin vijftientig leermiddelen en toetsingscriteria uit de eerder door NextValue uitgevoerde literatuurstudie. Het complete overzicht van de getoetste leermiddelen met criteria, competenties en aanvullende gegevens kan door mediacoaches en leesconsulenten gebruikt worden om naar eigen voorkeur of naar de specifieke wensen van de school leermiddelen te selecteren en in te zetten. In het Excel-overzicht zijn hiertoe ook enkele aanvullende gegevens van de leermiddelen opgenomen:

- Uitgever.
- Jaar van uitgave.
- Korte beschrijving.
- Mogelijke rol voor de bibliotheek en mediacoach/leesconsulent.
- Kosten.
- Doorlooptijd bij gebruik van het leermiddel.
- Groepen waarin het leermiddel kan worden ingezet.
- Kerndoelen waarbij het leermiddel aansluit.
- Aanwezigheid docentenhandleiding.

We bespreken de resultaten van de toetsing van de leermiddelen in hoofdstuk 4.

DRIE VARIANTEN VOOR EEN DOORGAANDE LIJN

Aan de hand van de uitkomsten van de toetsing is vervolgens een advies geformuleerd voor de samenstelling van een eventuele doorgaande lijn informatievaardigheden in drie varianten:

- De best mogelijke invulling van een doorgaande lijn op basis van gratis leermiddelen.
- De invulling van een doorgaande lijn op basis van niet-gratis leermiddelen (inclusief aanvullend gebruik van gratis leermiddelen).
- De invulling van een doorgaande lijn door het ontwikkelen van nieuwe of aanpassen van bestaande materialen.

We bespreken de verschillende onderdelen van het advies in hoofdstuk 5.

3. Bekendheid, gebruik en waardering van leermiddelen in het bibliotheekveld

3.1 Leermiddelen en respons enquête

LEERMIDDELEN

Met deskresearch is een inventarisatie gemaakt van beschikbare producten en diensten voor informatievaardigheden voor groep 5 tot en met 8 in het primair onderwijs. De 25 producten die met deze inventarisatie zijn gevonden zijn via een digitale enquête voorgelegd aan mediacoaches en leesconsulenten uit het bibliotheekveld.

De voorgelegde leermiddelen zijn:

- *Ajodakt Informatieverwerking* - Uitgeverij ThiemeMeulenhoff
- *Begrijpend Lezen met de Roode Kikker* - Uitgeverij Roode Kikker
- *Blits Studievaardigheden* - Uitgeverij Delubas
- *Schoolprojecten maken* uit de serie ...voor Kids - Uitgeverij Schoolsupport
- *De Nieuwsmaker* - Cinekid Studio.
- *Leerlijn Mediawijsheid* - Bibliotheek Zuidoost Fryslân
- *FamilyWeb* - de Rijnbrink Groep
- *FF Zoeken* - Teleac/SchoolTV
- *Diploma Veilig Internet* - Kennisnet
- *Kidsweek in de klas* - Young & Connected
- Leskist 2 uit *Mediawijs met de Roode Kikker* - Uitgeverij Roode Kikker
- Zoeken op internet uit *Mediamovies* - SchoolTV
- *Mediamakers* - Stichting Media Rakkers
- *Mediaspoor* - Plein C
- *Mediawijs!?* Jong en bewust op het internet. - Uitgeverij Abimo
- *MonsterMedia* - Waag Society
- *Nationale Jeugdkrakercompetitie* - Rijnbrink Groep
- *Op Expeditie* - Noordhoff Uitgevers
- *Presenteren is leren* - Uitgeverij Schoolsupport
- *Schoolpaspoort internet* - Uitgeverij Schoolsupport
- *Webkwesties* - Initiatief van basisschool De Krabbenkooi
- *Werkstukken Voorbereiden op School* - Uitgeverij Schoolsupport
- *Zip informatieverwerking* - Uitgeverij Delubas
- *Webdetective* - Rijnbrink Groep & Biebsearch
- *Nieuwsbegrip* - CED Groep

RESPONS

In totaal hebben 129 sleutelfiguren uit het bibliotheekveld de digitale enquête ingevuld. Op een totaal van 268 ontvangers van een uitnodiging van de enquête betekent dit een respons van 48%.

Deze respons geeft een foutenmarge van maximaal plus of min 6% op de uitkomsten van de enquête.⁶

FUNCTIES

De respondenten is gevraagd naar hun functie. Zij konden aangeven of zij mediacoach of leesconsulent zijn of een andere functie(omschrijving) hebben. 31% van de respondenten gaf aan (alleen) mediacoach te zijn en 16% (alleen) leesconsulent. 34% van de respondenten gaf aan een andere functie(omschrijving) te hebben. Van 19% van de respondenten is de functie onbekend gebleven.

Vaak hebben de respondenten andere functieomschrijvingen (34%) gehanteerd dan alleen mediacoach of leesconsulent maar is de respondent wel betrokken bij de educatietrajecten voor het primair onderwijs of gaat het om combinatiefuncties. Voorbeelden van door de respondenten aangegeven functies zijn: consulent leesbevordering en mediawijsheid, consulent jeugdbibliotheekwerk, consulent primair onderwijs, specialist 0-12 jaar, bibliothecaris leesbevordering, coördinator team jeugd, domeinspecialist educatie, domeinspecialist jeugd en jongeren, educatieconsulent mediawijsheid, hoofdvakteam jeugd en jongeren, jeugdbibliothecaris, leesmediaconsulent, programmamanager, projectleider cultuur, onderwijsspecialist, specialist educatie etc. Een enkele keer kregen we een reactie van een respondenten dat hij of zij niet goed op de hoogte is van de leermiddelen (bijvoorbeeld hogere managementfunctie) en dat de betreffende persoon de enquête zou doorsturen naar iemand binnen de bibliotheek die daar meer van wist.

3.2 Bekendheid met leermiddelen

Respondenten konden voor de 25 leermiddelen voor informatievaardigheden p.o. aangeven in hoeverre zij bekend zijn met deze leermiddelen (zie paragraaf 2.3 voor een overzicht van alle voorgelegde leermiddelen). Antwoordcategorieën bij deze vraag zijn:

1. niet bekend met leermiddel;
2. ken het van naam maar niet inhoudelijk;
3. ken het inhoudelijk maar heb het (nog) niet ingezet in het primair onderwijs;
4. zet(te) het leermiddel in in het primair onderwijs.

We bespreken de belangrijkste bevindingen: het percentage van de respondenten dat inhoudelijk bekend is met de leermiddelen. Dit betreft een optelling van antwoord drie en vier. Een tabel met de percentages voor alle antwoordcategorieën per leermiddel vindt u in bijlage 2.

LEERMIDDELEN DIE HET VAAKST INHOUDELIJK BEKEND ZIJN

De meeste leermiddelen zijn niet of weinig bekend bij de respondenten. Mediacoaches en leesconsulenten zijn het vaakst inhoudelijk bekend met de Nationale Jeugdkrakercompetitie (68%), Diploma Veilig Internet (54%), Mediamakers (46%), Webdetective (44%) en Webkwesties (34%). De

---

⁶ Bij de meest conservatieve keuze voor de spreiding van de antwoorden op de verschillende vragen (50%) bedraagt de foutenmarge plus of min 6,25%. Omdat de spreiding van antwoorden op de meeste vragen nogal sterk één richting uit wijzen zouden we mogelijk ook een spreidingswaarde van 70% of 80% kunnen hanteren. De foutenmarge zou dan respectievelijk 5,75% of 5% zijn.

Nationale Jeugdkrakercompetitie werd ook het vaakst al ingezet. Door 29% van de respondenten. (Zie onderstaande tabel.)

Leermiddel	% inhoudelijk bekend maar (nog) niet ingezet in het primair onderwijs	% zet(te) het leermiddel in in het primair onderwijs	totaal % inhoudelijk bekend
de Nationale Jeugdkrakercompetitie	39%	29%	68%
Diploma Veilig Internet	37%	17%	54%
Mediamakers	35%	11%	46%
Webdetective	32%	12%	44%
Webkwesties	26%	8%	34%

Tabel: % respondenten dat inhoudelijk bekend is met een leermiddel of dit al inzet(te) in het primair onderwijs.

LEERMIDDELEN DIE BIJ 10% TOT 30% VAN DE RESPONDENTEN INHOUDELIJK BEKEND ZIJN

Tien van de voorgelegde leermiddelen zijn slechts bij 10% tot 30% van de respondenten inhoudelijk bekend: Family Web (29%), Nieuwsmaker (21%), Kidsweek in de Klas (19%), Nieuwsbegrip (19%), 'Zoeken op Internet' uit Mediamovies (18%), FF Zoeken (17%), lespakket van Mediawijsheid bibliotheek Fryslân (15%), Mediawijs!?! (12%), Schoolprojecten maken (11%) en Monster Media (11%). (Zie onderstaande tabel.)

Leermiddel	% inhoudelijk bekend maar (nog) niet ingezet in het primair onderwijs	% zet(te) het leermiddel in in het primair onderwijs	totaal % inhoudelijk bekend
Family Web	19%	10%	29%
Nieuwsmaker	19%	2%	21%
Kidsweek in de Klas	16%	3%	19%
Nieuwsbegrip	13%	6%	19%
'Zoeken op Internet' uit Mediamovies	14%	4%	18%
FF Zoeken	13%	4%	17%
lespakket van Mediawijsheid bibliotheek Fryslân	9%	6%	15%
Mediawijs!?!	11%	1%	12%
Monster Media	11%	0%	11%
Schoolprojecten maken	10%	1%	11%

Tabel: % respondenten dat inhoudelijk bekend is met een leermiddel of dit al inzet(te) in het primair onderwijs.

LEERMIDDELEN DIE BIJ MINDER DAN 10% VAN DE RESPONDENTEN INHOUDELIJK BEKEND ZIJN

Tien leermiddelen zijn helemaal niet of bij een zeer kleine groep respondenten inhoudelijk bekend. Het gaat om de volgende leermiddelen: Mediaspoor (6%), Blits Studievaardigheden (4%), Ajodakt Informatieverwerking (2%), Leskist 2 van Mediawijs met de Roode Kikker (2%), Op Expeditie (2%), Begrijpend lezen met de Roode kikker (2%), Zip Informatieverwerking (2%), Schoolpaspoort

Internet (1%), Werkstukken voorbereiden op School (0%) en Presenteren is leren (0%). (Zie onderstaande tabel.)

Leermiddel	% inhoudelijk bekend maar (nog) niet ingezet in het primair onderwijs	% zet(te) het leermiddel in in het primair onderwijs	totaal % inhoudelijk bekend
Mediaspoor	4%	2%	6%
Blits Studievaardigheden	3%	1%	4%
Ajodakt Informatieverwerking	2%	0%	2%
Leskist 2 van Mediawijs met de Roode Kikker	2%	0%	2%
Op Expeditie	2%	0%	2%
Begrijpend lezen met de Roode kikker	2%	0%	2%
Zip Informatieverwerking	2%	0%	2%
Schoolpaspoort Internet	1%	0%	1%
Werkstukken voorbereiden op School	0%	0%	0%
Presenteren is leren	0%	0%	0%

Tabel: % respondenten dat inhoudelijk bekend is met een leermiddel of dit al inzet(te) in het primair onderwijs.

3.3 Beoordeling van de inhoudelijk bekende leermiddelen

Als een respondent aangeeft inhoudelijk bekend te zijn met een leermiddel of aangeeft dit leermiddel al eens te hebben ingezet is gevraagd om een oordeel te geven over de kwaliteit van dit leermiddel. Antwoordcategorieën bij deze vraag zijn:

1. zeer goed;
2. goed;
3. matig;
4. slecht;
5. zeer slecht.

Daarnaast konden respondenten ook andere opmerkingen geven over het leermiddel in de vorm van een open vraag. Producten die niet negatief beoordeeld zijn, zijn meegenomen in de volgende stap van het onderzoek, de criteriatoetsing (zie hoofdstuk 4).

INHOUDELIJK BEKENDE LEERMIDDELEN OVERWEGEND GOED BEOORDEELD

Bijna alle inhoudelijk bekende producten zijn als goed of zeer goed beoordeeld. De percentages variëren van 75% tot 100% positieve beoordeling. Omdat niet alle leermiddelen even vaak inhoudelijk bekend zijn bij de respondenten, varieert het aantal beoordelingen per leermiddel sterk, van 2 tot 83 beoordelingen per leermiddel. Bij de interpretatie van de beoordelingen hebben we rekening gehouden met het aantal beoordelingen en eventuele aanvullende opmerkingen die bij het leermiddel geplaatst zijn. We bespreken de belangrijkste bevindingen. De volledige tabel met het overzicht van beoordelingspercentages per leermiddel vindt u in bijlage 3.

MATIG TOT SLECHT BEOORDEELDE LEERMIDDELEN

Drie producten zijn als overwegend matig of slecht aangemerkt door de respondenten: Ajodakt Informatieverwerking en Leskist 2 uit Mediawijsheid met de Roode Kikker worden beide door 67% van de respondenten matig gevonden. Beide leermiddelen zijn echter door slechts drie respondenten beoordeeld. Verder zijn er geen toelichtende opmerkingen bij de producten geplaatst. Omdat het aantal beoordelingen te gering is om de leermiddelen op basis daarvan uit te sluiten zijn deze twee leermiddelen wel meegenomen voor verdere toetsing.

FAMILYWEB VEROUDERD

FamilyWeb is een leermiddel waarbij de meningen over de kwaliteit verdeeld zijn: 59% van de respondenten vindt het product (zeer) goed en 41% vond het leermiddel matig. Het aantal beoordelingen ligt hier hoog, 37 respondenten hebben het product beoordeeld.

Een derde van de beoordelaars heeft een opmerking geplaatst bij dit product. Uit de opmerkingen maken we op dat het product inmiddels gedateerd/verouderd is. Eén persoon noemde het product ook een beetje kinderachtig. Degenen die het product hebben ingezet in het primair onderwijs, hebben dat een paar jaar geleden voor het laatst gedaan. Nadat we het product ook zelf hebben bekeken, is besloten om FamilyWeb niet mee te nemen in de verdere toetsing.

3.5 Andere door respondenten genoemde leermiddelen

ANDERE GENOEMDE LEERMIDDELEN VAAK VOOR MEDIAWIJSHEID IN HET ALGEMEEN

Aan de leesconsulenten en de mediacoaches is gevraagd of zij nog andere leermiddelen voor informatievaardigheden kunnen noemen die niet in het overzicht staan. De respondenten noemen een aantal andere leermiddelen maar deze zijn in de meeste gevallen niet specifiek gericht op het aanleren van informatievaardigheden. Vaak zijn dit leermiddelen die over mediawijsheid in het algemeen gaan of andere specifieke onderwerpen op dit vlak. Zo noemen een aantal respondenten het Mediamasters spel dat tijdens de Week van de Mediawijsheid plaatsvindt. Dit spel gaat echter over mediawijsheid in het algemeen en niet over informatievaardigheden. Databaas, een product van het NOMC dat ook een aantal keer genoemd is, gaat over online privacy. Andere producten die ieder een keer zijn genoemd maar ook niet over informatievaardigheden gaan zijn Reclame Rakkers, Wifiwijs in Duckstad, Pimp je foon, Gratis geld bestaat niet, Slimmerkunde en Mediamaffia.

LEERMIDDELEN VOOR INFORMATIEVAARDIGHEDEN

De respondenten noemen ook een aantal leermiddelen die wel geschikt zijn voor informatievaardigheden. Na inhoudelijke beoordeling zijn daarom drie leermiddelen toegevoegd aan het bestaande overzicht en verder getoetst aan de selectiecriteria in hoofdstuk 4. Het gaat om:

- Slimmer zoeken op internet van Maarten Sprenger.
- Zoeken Vinden Kiezen van Bibliotheek Den Haag.
- Bibliospel van ProBiblio.

Daarnaast is op verzoek van het SIOB in nog een vierde leermiddel toegevoegd:

- Snel zoeken en vinden van de Openbare Bibliotheek Amsterdam.

3.6 Conclusies

MEESTE LEERMIDDELEN ONBEKEND

De meeste producten en diensten voor informatievaardigheden zijn weinig bekend bij de mediacoaches en leesconsulenten uit het bibliotheekveld. Vijf leermiddelen zijn bekend bij 30% of meer van de respondenten: de Nationale Jeugdkrakercompetitie (68%), Diploma Veilig Internet (54%), Mediamakkers (46%), Webdetective (44%) en Webkwesties (34%). Tien leermiddelen zijn bekend bij minstens 10%, maar minder dan 30% van de respondenten. De overige tien leermiddelen zijn bij minder dan 10% van de respondenten bekend.

BEKENDE LEERMIDDELEN OVERWEGEND GOED BEOORDEELD

Bijna alle leermiddelen die inhoudelijk bekend zijn of al zijn ingezet worden als goed of zeer goed beoordeeld door de mediacoaches en leesconsulenten. Het enige leermiddel dat als slecht uit de verf komt, omdat het ondertussen verouderd is en niet meer bijgehouden wordt, is FamilyWeb. Op basis van deze beoordeling is FamilyWeb weggelaten uit de verdere toetsing aan de criteria in hoofdstuk 4.

BIBLIOTHEEKMEDEWERKERS HEBBEN VAAK GEEN GOED BEELD VAN WAT INFORMATIEVAARDIGHEDEN ZIJN

In het algemeen valt op dat informatievaardigheden voor de leesconsulenten en mediacoaches soms moeilijk te scheiden zijn van mediawijsheid in het algemeen. Dit is te zien aan sommige opmerkingen en suggesties die zij doen voor producten en diensten die nog niet in de voorgelegde inventarisatie staan. Het grootste gedeelte van de leermiddelen die worden aangeraden betreft namelijk producten voor mediawijsheid in het algemeen. Informatievaardigheden komen bij de meeste daarvan niet of weinig aan bod.

28 LEERMIDDELEN VOOR VERDER BEOORDELING AAN DE HAND VAN CRITERIA

Van de 25 oorspronkelijke producten en diensten uit het eerste en aan de respondenten voorgelegde overzicht is er één product afgevallen (FamilyWeb) en zijn er vier producten bijgekomen. Het resultaat van de enquête is een lijst met 28 leermiddelen die in het volgende hoofdstuk verder getoetst worden aan de eerder opgestelde criteria voor leermiddelen voor informatievaardigheden in het primair onderwijs.

4. Kwaliteit van leermiddelen voor gebruik binnen de Bibliotheek op school

4.1 Criteria en competentieniveaus

In dit hoofdstuk toetsen we de 28 in het vorige hoofdstuk verzamelde leermiddelen aan de eerder op basis van de literatuurstudie⁷ geformuleerde criteria voor de overdracht van informatievaardigheden, de door Mediawijzer.net geformuleerde competentieniveaus⁸ (zie paragraaf 2.2 voorachtergronden) en enkele aanvullende kenmerken en criteria voor de inzetbaarheid van het leermiddel binnen de Bibliotheek op school.

De criteria zijn voor de toetsing onderverdeeld in twee groepen:

- Inzetbaarheid van het leermiddel
  - Aansluiting bij de groepen 5 tot en met 8 van het primair onderwijs.
  - Kosten
  - Rol voor de bibliothecaris.
  - Doorlooptijd van het leermiddel.
  - Mogelijkheid het leermiddel te integreren in het curriculum.
  - Aansluiting bij de kerndoelen.
  - Aanwezigheid van een docentenhandleiding.
  - Beschrijving tussenstappen en einddoelen.
  - Niveauopbouw in het leermiddel.
- Criteria voor de overdracht van informatievaardigheden
  - Aandacht voor inzicht in belang informatievaardigheden.
  - Aandacht voor informatie leren zoeken, beoordelen en verwerken.
  - Aandacht voor alle stappen voor het oplossen van een informatieprobleem.
  - Aandacht voor het uitvoeren van concrete informatieopdrachten en het opleveren van een eindproduct.
  - Formulering van opdrachten aan de hand van herkenbare vraagstukken.
  - Aandacht voor het zelf leren toepassen, herkennen en benoemen van de stappen.
  - Momenten van reflectie op opbrengsten van de verschillende stappen.
  - Leerling krijgt inzicht in de voortgang van eigen vaardigheden.
  - Aanwezigheid van een hulpmiddel voor het vastleggen van de voortgang.
  - Uitdaging, plezier in gebruik en aantrekkelijkheid leermiddel.
  - Mogelijkheden voor samenwerking bij het maken van opdrachten.
  - Gebruik van verschillende soorten media in oefeningen.
  - Gebruik van online bronnen.

---

⁷ Smit, S. & T. Klok (2013). *Literatuurstudie informatievaardigheden primair onderwijs. Kennisbasis voor de ontwikkeling, inzet en monitoring van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek op school*. Rotterdam: NextValue Research, in opdracht van Sectorinstituut Openbare Bibliotheken.

⁸ Walraven (2013). *Mediawijzheid in het primair onderwijs: achtergrond en percepties*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

De door Mediawijzer.net geformuleerde competentieniveaus zijn beschreven voor de groepen 5/6 en 7/8:

- Van kinderen in groep 5/6 mag verwacht worden dat zij:
  - bij verschillende informatiebehoeften het juiste medium kunnen kiezen;
  - de aard van informatiebronnen kunnen inschatten: zij weten bijvoorbeeld informatieve bronnen van entertainmentbronnen te onderscheiden;
  - (crossmediaal) kunnen schakelen tussen diverse informatiebronnen.
  - Weten hoe ze diverse online informatiebronnen kunnen benutten om informatie te vinden en te gebruiken voor eigen doelen.
  - Taken die zij moeten kunnen uitvoeren zijn:
    - meerdere zoektermen combineren en deze zelf uit een opdrachtomschrijving halen;
    - beoordelen of gevonden informatie binnen een open systeem aan de voorwaarden voldoet.

- Van kinderen in groep 7/8 mag worden verwacht dat zij:
  - de betrouwbaarheid van informatie kunnen beoordelen.
  - informatie van diverse bronnen met elkaar kunnen vergelijken en de gevonden informatie kunnen synthetiseren.
  - binnen het totale (gevraagde en ongevroegde) informatieaanbod relevante informatie kunnen selecteren.
  - relevante informatie systematisch kunnen beheren.
  - Taken die zij moeten kunnen uitvoeren zijn:
    - zowel open als gesloten zoekopdrachten omzetten in juiste trefwoorden;
    - zelfstandig informatie beoordelen, en aangeven waarom hij/zij informatie wel of juist niet gebruikt en waar dit van afhangt.

In de volgende paragrafen bespreken we de belangrijkste bevindingen aan de hand van de criteriagroepen en competentieniveaus. Daarnaast gaan we in op de kosten en de rol die de bibliotheek kan vervullen bij de inzet van het leermiddel. De volledige toetsing is opgenomen in het bijgevoegde Excel-bestand.

4.2 Inzetbaarheid van de leermiddelen

KOSTEN

Onder de 25 leermiddelen voor informatievaardigheden bevinden zich 10 gratis leermiddelen en 15 niet-gratis leermiddelen. De prijzen van de niet-gratis middelen variëren van 9,95 euro voor een boek tot 200,- euro voor digitale software.

Onder de gratis producten bevindt zich één doorgaande lijn. De overige leermiddelen zijn voornamelijk losse lessen en toepassingen. Daarbij is het grootste gedeelte voornamelijk gericht op het zoeken op internet. Gratis producten zijn Diploma Veilig Internet, FF Zoeken!, Zoeken op

Internet, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker, Mediaspoor, Mediamakers, Webdetective, Webkwesties, De Nieuwsmaker en Zoeken Vinden Kiezen.

Onder de niet-gratis producten bevinden zich voornamelijk educatieve leermiddelen van uitgeverijen. Daarnaast drie door bibliotheken ontwikkelde lespakketten voor informatievaardigheden en twee boeken met tips en adviezen die als naslagwerk kunnen dienen. De betaalde producten zijn: Op Expeditie, Blits studievaardigheden, Leerlijn Mediawijsheid van Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Ajodakt informatieverwerking, Schoolprojecten maken, Zip informatieverwerking, Snel leren zoeken en vinden!, Werkstukken Voorbereiden op School, Kidsweek in de Klas, de Nationale Jeugdkrakercompetitie, Presenteren is leren, Mediawijs! Jong en bewust op internet, Monster Media, Slim zoeken op internet en Bibliospel.

AANSLUITING BIJ GROEPEN 5 TOT EN MET 8 VAN HET PRIMAIR ONDERWIJS

De meeste leermiddelen zijn geschikt voor groep 5 tot en met 8 van het primair onderwijs.

- De les 'Snel Zoeken en Vinden van de Openbare Bibliotheek Amsterdam is alleen bedoeld voor groep 6 van de basisschool.
- Voor alleen groep 6 tot en met 8 zijn bedoeld: FF Zoeken!, Mediamakers, Werkstukken voorbereiden op School.
- Alleen bedoeld voor de hogere klassen, groep 7 en 8 zijn: Nationale Jeugdkraker Competitie, Zoeken op Internet, Webdetective, Zip Informatieverwerking en Monster Media.

Een aantal leermiddelen bevat ook lessen voor lagere groepen:

- Doorgaande lijnen die ook lessen voor groep drie en vier bevatten zijn: Blits Studievaardigheden, Mediaspoor en de Leerlijn Mediawijsheid van bibliotheek Zuidoost Friesland.
- Ook geschikt voor de jongere groepen zijn de los inzetbare lessen Webkwesties en het naslag boekje met tips Mediawijs!?

ROL BIBLIOTHEEK

De Bibliotheek *op school* hecht waarde aan een actieve rol voor de bibliotheekmedewerker bij de inzet van leermiddelen op basisscholen. Bij de inzet van de meeste getoetste leermiddelen is in een rol voor de bibliotheekmedewerker niet expliciet voorzien. Veel producten en diensten zijn bedoeld voor inzet onder begeleiding van de docent of zelfs bedoeld voor zelfstandig gebruik door leerlingen. Vanuit De Bibliotheek *op school* zal de bibliotheekmedewerker bij gebruik van de meeste bestaande leermiddelen een adviserende rol vervullen bij de keuze voor leermiddelen en het implementeren hiervan binnen het bestaande onderwijscurriculum. Daarnaast kan de mediacoach eventueel lessen op school verzorgen.

Bij een klein aantal leermiddelen is wel expliciet in een rol voor de bibliotheekmedewerker voorzien. Dit zijn voornamelijk producten die ontwikkeld zijn door bibliotheken zelf of door provinciale service organisaties. De leermiddelen zijn: Snel zoeken en vinden! (OBA), Bibliospel, Webdetective en Leerlijn Mediawijsheid van Bibliotheek Zuidoost Fryslân.

Tot slot zijn er een aantal leermiddelen die inhoudelijk meer mogelijkheden bieden aan bibliotheken om een invulling te geven aan de eigen rol doordat in het lesmateriaal een speciale les gewijd is aan het gebruik van de bibliotheek. Dit zijn FF Zoeken!, Mediaspoor en Op Expeditie.

DOORLOOPTIJD VAN HET LEERMIDDEL

Er is veel variatie in de doorlooptijd, de tijd die besteed moet worden om het leermiddel te doorlopen. De meeste leermiddelen zijn echter kortlopend. Dat wil zeggen dat zij voor een aantal lossen in een jaar kunnen worden ingezet. Voor een les is gemiddeld één à twee uur nodig. Het aantal lessen varieert van één enkele les tot 34 lessen.

Leermiddelen met veel lessen zijn Ajodakt (ongeveer 23 lessen per jaar), Blitz (32 lessen per leerjaar) en Kidsweek in de klas 34 lessen per jaar. Bibliospel bestaat uit één voorbereidingsles in de klas en een bezoek van één blokkuur aan de bibliotheek. Het spel Monstermedia wordt in ongeveer 5 uur gespeeld.

MOGELIJKHEID HET LEERMIDDEL TE INTEGREREN IN VAKKEN.

Een deel van de leermiddelen kan geïntegreerd worden in bestaande vakken. Veel materialen, het gaat dan vaak om de losse lessen en toepassingen, zijn echter op zichzelf staand.

Leermiddelen die met andere vakken geïntegreerd kunnen worden zijn Op Expeditie (vakken waarbij werkstukken moeten worden gemaakt), Schoolprojecten maken, Werkstukken voorbereiden op school en FF Zoeken (Nederlands of vakken waarbij werkstukken moeten worden gemaakt), Zip Informatieverwerking (bij Wereldoriëntatie), en Webkwesties en Nieuwsmaker (aansluiten verschillende vakken).

AANSLUITING BIJ KERNDOELEN

Bij minder dan de helft van de leermiddelen wordt door de makers duidelijk aangegeven bij welke kerndoelen van het primair onderwijs het leermiddel aansluit. Van de leermiddelen waarbij de kerndoelen duidelijk genoemd zijn sluiten bijna alle leermiddelen aan bij:

- De leerlingen leren informatie te beoordelen in discussies en in een gesprek dat informatief of opiniërend van karakter is en leren met argumenten te reageren. (kerndoel 3).
- De leerlingen leren informatie te achterhalen in informatieve en instructieve teksten, waaronder schema's, tabellen en digitale bronnen (kerndoel 4).
- De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het lezen van school- en studieteksten en andere instructieve teksten, en bij systematisch geordende bronnen, waaronder digitale bronnen (kerndoel 6).
- De leerlingen leren informatie en meningen te vergelijken en te beoordelen in verschillende teksten (kerndoel 7).

Webkwesties, Mediaspoor en Mediamakers, sluiten daarnaast ook aan bij de volgende kerndoelen:

- De leerlingen leren zich naar vorm en inhoud uit te drukken bij het geven en vragen van informatie, het uitbrengen van verslag, het geven van uitleg, het instrueren en bij het discussiëren (kerndoel 2).

- De leerlingen leren naar inhoud en vorm teksten te schrijven met verschillende functies, zoals: informeren, instrueren, overtuigen of plezier verschaffen (kerndoel 5).
- De leerlingen leren informatie en meningen te ordenen bij het schrijven van een brief, een verslag, een formulier of een werkstuk. Zij besteden daarbij aandacht aan zinsbouw, correcte spelling, een leesbaar handschrift, bladspiegel, eventueel beeldende elementen en kleur (kerndoel 8).
- De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten (kerndoel 9).
- De leerlingen leren bij de doelen onder 'mondeling taalonderwijs' en 'schriftelijk taalonderwijs' strategieën te herkennen, te verwoorden, te gebruiken en te beoordelen (kerndoel 10).
- De leerlingen verwerven een adequate woordenschat en strategieën voor het begrijpen van voor hen onbekende woorden. Onder 'woordenschat' vallen ook begrippen die het leerlingen mogelijk maken over taal te denken en te spreken (kerndoel 12).
- De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument (kerndoel 35).
- De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen (kerndoel 37).
- De leerlingen leren over kenmerkende aspecten van de volgende tijdvakken: jagers en boeren; Grieken en Romeinen; monniken en ridders; steden en staten; ontdekkers en hervormers; regenten en vorsten; pruiken en revoluties; burgers en stoommachines; wereldoorlogen en holocaust; televisie en computer (kerndoel 52).
- De leerlingen leren beelden, taal, muziek, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren (kerndoel 54).
- De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren (kerndoel 55).
- De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed (kerndoel 56).

AANWEZIGHEID DOCENTENHANDLEIDING

Bij de meeste leermiddelen is er een docentenhandleiding of een korte lesinstructie aanwezig. Bij de betaalde lesmethodes *Blits Studievaardigheden* en *Op Expeditie* is er een uitgebreide docentenhandleiding in de vorm van een apart boek beschikbaar. Bij andere producten is de docentenhandleiding of de lesinstructie vaak kosteloos online te downloaden. Bij de online toepassing *Webdetective* kunnen docenten zelfs een training volgen in de bibliotheek.

Leermiddelen die helemaal geen docentenhandleiding bevatten zijn: *Mediawijs!?* (maar dit is ook geen methode, maar een naslag boekje met tips), *Schoolprojecten maken*, *Zip Informatieverwerking*, *Ajodakt Informatieverwerking*, *Slim zoeken op internet* en *Zoeken vinden kiezen*.

AANWEZIGHEID VAN INSTRUCTIES, TUSSENSTAPPEN EN EINDDOELEN IN DE BESCHRIJVING VAN HET LEERMIDDEL

Duidelijke instructies, tussenstappen en einddoelen zijn meestal wel aanwezig in de beschrijving van het leermiddel. Bij complete betaalde methodes zoals *Blits Studievaardigheden* en *Op Expeditie*, zijn deze meer uitgebreid beschreven dan bij sommige kortlopende methodes en losse lessen zoals bijvoorbeeld de lessen *informatievaardigheden* uit de *Leerlijn Mediawijsheid* van Bibliotheek Fryslân en *FF Zoeken!*.

Leermiddelen waarbij weinig of geen instructies, tussenstappen of einddoelen in de beschrijving van het leermiddel zijn opgenomen zijn: Mediawijs!?, Zoeken op internet, De Nieuwsmaker, Webdetective, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker, Zoeken vinden kiezen en Slim zoeken op internet.

NIVEAUOPBOUW IN HET LEERMIDDEL

Er is niet altijd sprake van niveauopbouw in het leermiddel. Bij de aanwezige doorgaande lijnen en enkele pakketten met losse opdrachten/ toepassingen is dit wel het geval. Bij de meeste losse toepassingen, losse lessen en kortlopende methodes is er geen sprake van niveauopbouw.

Leermiddelen met een duidelijke niveauopbouw zijn: Blits Studievaardigheden, Diploma Veilig Internet, Kidsweek in de Klas, Mediaspoor, Lessen zoeken en vinden uit de doorlopende lijn Mediawijsheid van Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Op Expeditie, Presenteren is leren en Ajodakt Informatieverwerking.

4.3 Criteria voor overdracht van informatievaardigheden

AANDACHT VOOR INZICHT IN BELANG INFORMATIEVAARDIGHEDEN

Bij een groot deel van de leermiddelen krijgt de leerling in de lessen inzicht in het belang van informatievaardigheden. Omdat een groot deel van de leermiddelen een specifiek deelgebied van informatievaardigheden behandelt, bijvoorbeeld zoekvaardigheden op het internet, wordt bij deze leermiddelen vooral inzicht gegeven in het belang van deze deelvaardigheden.

Leermiddelen die goed en breed aandacht geven aan inzicht in belang informatievaardigheden zijn: Op Expeditie, FF Zoeken, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Schoolprojecten maken, Werkstukken voorbereiden op school en Snel leren zoeken en vinden.

AANDACHT VOOR INFORMATIE LEREN ZOEKEN, BEOORDELEN EN VERWERKEN

Bij informatievaardigheden gaat om het leren zoeken, beoordelen en verwerken van informatie. Het gaat hier eigenlijk om drie verschillende soorten vaardigheden. Bij sommige leermiddelen komen alle drie de vaardigheden aan bod. Bij andere leermiddelen wordt weer alleen wat dieper ingegaan op één of twee van deze vaardigheden. Dit is bijvoorbeeld het geval bij Ajodakt Informatieverwerking, waar de nadruk vooral ligt op het interpreteren, beoordelen en verwerken van informatie. Het zoeken van informatie komt hier niet aan bod.

Leermiddelen die aan alle drie de aspecten zoeken, beoordelen en verwerken van informatie uit verschillende bronnen aandacht geven zijn: Op Expeditie, Blits studievaardigheden, FF Zoeken!, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Schoolprojecten maken en Werkstukken voorbereiden op school. In een aantal Webkwesties (dit zijn losse opdrachten) komen daarnaast ook alle drie aspecten aan bod.

AANDACHT VOOR ALLE STAPPEN VOOR HET OPLOSSEN VAN EEN INFORMATIEPROBLEEM

Bij ongeveer de helft van de leermiddelen worden alle stappen aangeleerd. Bij de overige leermiddelen ligt de nadruk op één of meerdere specifieke stappen voor het oplossen van een informatieprobleem.

Over het algemeen is het zo dat als er in het leermiddel sprake is van het toewerken naar een concreet eindproduct, zoals een werkstuk of een spreekbeurt, de stappen meestal ook volledig aan bod komen. Bij producten waarbij de nadruk ligt op een ander vak, zoals studievoordigheden of begrijpend lezen, komen de stappen vaak deels aan bod. Hetzelfde is het geval met kleine toepassingen.

Leermiddelen waarin de stappen goed aan bod komen zijn: FF Zoeken!, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Op Expeditie, Schoolprojecten maken en Werkstukken voorbereiden op school.

AANDACHT VOOR HET UITVOEREN VAN CONCRETE INFORMATIEOPDRACHTEN EN HET OPLEVEREN VAN EEN EINDPRODUCT

In de leermiddelen is vaak sprake van het toepassen van geleerde vaardigheden in een concreet eindproduct, zoals een werkstuk of een spreekbeurt. Soms wordt de opdracht al gegeven in het lesmateriaal en een andere keer is het de bedoeling dat de docent (deels) zelf invulling geeft aan de opdracht. Op deze manier kan de docent het aanleren van informatievaardigheden direct koppelen aan het maken van een werkstuk voor een ander vak bijvoorbeeld.

Bij producten waarbij de nadruk ligt op het aanleren van andere vaardigheden, zoals studievoordigheden, informatieverwerking of begrijpend lezen, wordt het geleerde vaak niet afgesloten met een concreet eindproduct. Hierbij is meestal sprake van korte opdrachten en (tussentijdse) toetsen.

Leermiddelen waarin geen concrete informatieopdrachten aan bod komen zijn: Mediawijs!?, Zoeken op internet, Zip informatieverwerking, Ajodakt informatieverwerking, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker, Snel leren zoeken en vinden!, Slim zoeken op internet en Zoeken Vinden Kiezen.

FORMULERING VAN OPDRACHTEN AAN DE HAND VAN HERKENBARE VRAAGSTUKKEN

De uitgevers van leermiddelen formuleren allemaal opdrachten aan de hand van onderwerpen en interesses die aansluiten bij de leefwereld van kinderen in de leeftijd van 8 tot en met 12 jaar.

AANDACHT VOOR HET ZELF LEREN TOEPASSEN, HERKENNEN EN BENOEMEN VAN DE STAPPEN

De stappen voor het oplossen van een informatieprobleem worden niet in ieder leermiddel expliciet aangeleerd en geëvalueerd. In sommige leermiddelen komen de stappen wel impliciet aan bod. In andere leermiddelen alleen bepaalde stappen zoals het oriënteren op het onderwerp en het formuleren van een informatievraag.

Leermiddelen waarbij de leerlingen de stappen wel leren toepassen, herkennen en benoemen zijn: Op Expeditie, FF Zoeken!, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Schoolprojecten maken en Werkstukken voorbereiden op school.

MOMENTEN VAN REFLECTIE OP OPBRENGSTEN VAN DE VERSCHILLENDE STAPPEN

Momenten waarop gereflecteerd wordt op de opbrengsten van de verschillende stappen voor de aanpak van het informatieprobleem zijn vaak niet aanwezig in het lesmateriaal. Indien ze wel aanwezig zijn dan is dit in de vorm van een toets, een individuele of klassikale bespreking met de leerkracht.

Leermiddelen waarin aandacht is voor de reflectie van de opbrengsten van de verschillende stappen zijn: Op Expeditie, FF Zoeken!, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Schoolprojecten maken en Werkstukken voorbereiden op school.

LEERLING KRIJGT INZICHT IN DE VOORTGANG VAN EIGEN VAARDIGHEDEN

De leerling krijgt meestal wel inzicht in de voortgang van zijn of haar vaardigheden. Vaak gebeurt dit door middel van tussentijdse en/of afsluitende toetsen. Bij andere producten wordt er in de lessen stapsgewijs toegewerkt naar een concreet eindproduct, waarbij de tussentijdse voortgang zowel klassikaal als individueel wordt gemeten en geëvalueerd. De rol van de docent is hier van groot belang. Hij moet zorgen voor feedback, evaluatiemomenten en besprekingen.

De leermiddelen waarbij er geen inzicht wordt gegeven in de voortgang van de eigen vaardigheden zijn: Mediawijs!?, Zoeken op internet, Zip informatieverwerking, Snel leren zoeken en vinden!, Slim zoeken op internet en Zoeken vinden kiezen. Bij Webkwesties, Presenteren is leren en De Nieuwsmaker zijn afhankelijk van hoe de docent Webkwesties gebruikt en of het besproken wordt.

AANWEZIGHEID VAN EEN HULPMIDDEL VOOR HET VASTLEGGEN VAN DE VOORTGANG

Soms is er een hulpmiddel, zoals een checklist of een voortgangsrapport, aanwezig waarmee de leerling de eigen voortgang kan bijhouden. Indien er sprake is van een digitale lesmethode, zoals Monster Media, dan wordt de voortgang per leerling automatisch digitaal bijgehouden. De docent kan aan de hand hiervan de voortgang bespreken.

De leermiddelen waarbij een hulpmiddel voor het vastleggen van de voortgang aanwezig is zijn: FF Zoeken!, Kidsweek in de klas, Op Expeditie, Schoolprojecten maken, Werkstukken Voorbereiden op School, Nationale Jeugdkrakercompetitie en Snel leren zoeken en vinden!.

UITDAGING, PLEZIER IN GEBRUIK EN AANTREKKELIJKHEID LEERMIDDEL

Een bepaalde mate van uitdaging, plezier bij het gebruik en aantrekkelijkheid van het leermiddel zijn aspecten die bij vrijwel alle middelen ruim voldoende aanwezig zijn.

De volgende leermiddelen lijken wat minder uitdagend, plezierig in gebruik en aantrekkelijk dan andere leermiddelen in het overzicht: Ajodakt informatieverwerking, Zoeken op internet, Leskist 2 uit Mediawijs met de Rode Kikker, Webkwesties en Zoeken Vinden Kiezen.

MOGELIJKHEDEN VOOR SAMENWERKING BIJ HET MAKEN VAN OPDRACHTEN

De meeste leermiddelen zijn zo opgezet dat er ook mee samengewerkt kan worden door leerlingen. In docentenhandleidingen worden de mogelijkheden hiervoor aangereikt. Sommige leermiddelen en toepassingen, zoals de Nationale Jeugdkrakercompetitie, zijn per definitie bedoeld als een samenwerkingsprojecten.

Leermiddelen die ook geschikt zijn voor samenwerking bij het maken van opdrachten zijn: Blits Studievaardigheden, Diploma Veilig Internet, FF Zoeken!, Nationale Jeugdkrakercompetitie, Kidsweek in de klas, Mediamakers, Zoeken op internet, Mediaspoor, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, De Nieuwsmaker, Op Expeditie, Schoolprojecten maken, Webdetective, Webkwesities, Presenteren is leren, Werkstukken Voorbereiden op School, Ajodakt informatieverwerking, Monster Media en Snel leren zoeken en vinden!.

GEBRUIK VAN VERSCHILLENDE SOORTEN MEDIA IN OEFENINGEN

Het gebruik van verschillende soorten media in de oefeningen varieert per product. Sommige leermiddelen zijn alleen gericht op het gebruik van internet als bron van informatie. In deze gevallen gaat de aandacht vooral uit naar het zoeken via zoekmachines of het lezen van verschillende soorten websites. In deze gevallen is er geen sprake van het gebruik van verschillende bronnen maar er is wel aandacht voor verschillende soorten online informatiebronnen.

Leermiddelen waarbij wel aandacht is voor verschillende soorten (online en offline) media zijn: Blits studievaardigheden, FF Zoeken!, Kidsweek in de klas, Mediaspoor, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Op Expeditie, Schoolprojecten maken, Webkwesities, Zip informatieverwerking, Presenteren is leren, Werkstukken Voorbereiden op School, Ajodakt informatieverwerking en Snel leren zoeken en vinden!.

GEBRUIK VAN ONLINE BRONNEN

Bij leermiddelen waarin het leren gebruiken van online bronnen een onderdeel is van de lessen, is gekeken of alle genoemde onderdelen aanwezig zijn. Het leren gebruiken van online zoekmachines is hierbij het onderdeel dat het meest terugkomt in de verschillende leermiddelen.

Het leren doorgronden van de structuur van de websites komt het minst vaak aan bod. Het opslaan van waardevolle zoekresultaten is daarna het minst vaak aanwezig.

De leermiddelen waarbij het meest volledig aandacht wordt besteed aan het gebruik van online bronnen zijn: Op Expeditie, Schoolprojecten maken, Nationale Jeugdkrakercompetitie, Slim zoeken op internet en Webdetective. Diploma Veilig Internet richt zich ook alleen op online bronnen, maar wel beknopt.

4.4 Aansluiting bij de competentieniveaus

BIJ VERSCHILLENDE INFORMATIEBEHOEFTE HET JUISTE MEDIUM KIEZEN

Bij de meeste leermiddelen leert de leerling niet expliciet bij verschillende informatiebehoeften het juiste medium kiezen. Bij sommige leermiddelen ligt de nadruk alleen op internetbronnen.

Leermiddelen waarbij aandacht wordt besteed aan het kiezen van het juiste medium bij verschillende informatiebehoeften zijn: Op Expeditie, Snel leren zoeken en vinden!, Blits informatievaardigheden, FF Zoeken!, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân, Schoolprojecten maken, Werkstukken Voorbereiden op School.

DE AARD VAN VERSCHILLENDE INFORMATIEBRONNEN INSCHATTEN

In de meeste leermiddelen wordt aandacht besteed aan het leren inschatten van de aard van verschillende informatiebronnen (bijvoorbeeld entertainment versus informatief).

De leermiddelen waarbij dit niet het geval is zijn: Webkwesties , Zip informatieverwerking , Mediawijs!?, Nationale Jeugdkrakercompetitie, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking.

CROSSMEDIAAL SCHAKELN TUSSEN DIVERSE INFORMATIEBRONNEN

De leerling leert in de meeste leermiddelen wel (crossmediaal) schakelen tussen diverse informatiebronnen. Wanneer dat niet het geval is dan worden in het leermiddel vaak alleen internetbronnen behandeld.

De leermiddelen waarbij het crossmediaal schakelen niet of beperkt, wordt aangeleerd zijn: Mediawijs!?, Nationale Jeugdkrakercompetitie, Mediamakers, 'Zoeken op internet, Webdetective, Ajodakt informatieverwerking, Diploma Veilig Internet, Monster Media, Slim zoeken op internet, Zoeken vinden kiezen en Bibliospel.

DIVERSE INFORMATIEBRONNEN BENUTTEN OM INFORMATIE TE VINDEN EN TE GEBRUIKEN VOOR EIGEN DOELEN

Meestal is er sprake van het leren benutten van diverse informatiebronnen om informatie te vinden en te gebruiken voor eigen doelen in de leermiddelen.

De leermiddelen waarin dit niet of beperkt aan bod komt zijn: Mediawijs!?, Mediamakers, Webdetective, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking, Monster Media, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker, Slim zoeken op internet, Zoeken Vinden Kiezen en Bibliospel.

MEERDERE ZOEKTERMEN COMBINEREN EN DEZE ZELF UIT DE OPDRACHTOMSCHRIJVING HALEN

Niet alle leermiddelen behandelen het combineren van meerdere zoektermen en deze zelf uit een opdrachtomschrijving halen.

De leermiddelen waarin dit niet of beperkt aan bod komt zijn: Mediawijs!?, FF Zoeken!, Kidsweek in de klas, Mediaspoor, De Nieuwsmaker, Webkwesties, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking, Monster Media, Zoeken Vinden Kiezen en Bibliospel.

BEOORDELEN OF DE GEVONDEN INFORMATIE AAN DE VOORWAARDEN VOLDOET

Meestal leren beoordelen of de gevonden informatie aan de voorwaarden voldoet.

De leermiddelen waarin dit niet of beperkt aan bod komt zijn: Mediawijs!?, Webkwesties, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking en Monster Media.

DE BETROUWBAARHEID VAN DE INFORMATIE BEOORDELEN

De leerling leert in de meeste gevallen de gevonden informatie beoordelen op betrouwbaarheid van de bron. Met name als het informatie op het internet betreft wordt hier extra aandacht aan besteed. De leermiddelen waarbij het beoordelen van de betrouwbaarheid van informatie niet aan bod komt zijn: Mediawijs!?, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking en Bibliospel. Wat betreft de losse opdrachten van Webkwesties is dit afhankelijk van de gekozen Webkwestie.

DIVERSE INFORMATIEBRONNEN MET ELKAAR VERGELIJKEN EN DE GEVONDEN INFORMATIE SYNTHETISEREN

Als er sprake is van het toepassen van het geleerde in een concrete opdracht of werkstuk, dan leert de leerling het best de informatie van diverse bronnen met elkaar vergelijken en de gevonden informatie synthetiseren in het eindwerkstuk.

De leermiddelen waarbij dit het meest volledig wordt behandeld zijn: Op Expeditie, Werkstukken voorbereiden op school, Blits studievaardigheden, FF Zoeken!, losse lessen uit leerlijn Mediawijsheid Bibliotheek Zuidoost Fryslân en Schoolprojecten maken.

RELEVANTE INFORMATIE SELECTEREN BINNEN HET TOTALE INFORMATIEAANBOD

In de meeste leermiddelen leert de leerling binnen het totale (gevraagde en ongevraagde) informatieaanbod relevante informatie selecteren.

Leermiddelen waarin de leerling binnen het totale informatieaanbod relevante informatie niet of beperkt leert selecteren zijn: Mediawijs!?, Monster Media en Zoeken Vinden Kiezen.

INFORMATIE SYSTEMATISCH BEHEREN

Iets minder dan de helft van de leermiddelen geeft aandacht aan het systematisch beheren van informatie. Vaak gaat het dan om leermiddelen waarbij werkstukken moeten worden gemaakt.

Leermiddelen waarin de leerling niet expliciet leert om informatie beheren zijn: Mediawijs!?, Blits informatievaardigheden, Diploma Veilig Internet, de Nationale Jeugdkrakercompetitie, FF Zoeken!, Webdetective, Webkwesties, Presenteren is leren, Ajodakt informatieverwerking, Monster Media, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker, Snel leren zoeken en vinden!, Zoeken Vinden Kiezen en Bibliospel.

ZOWEL OPEN ALS GESLOTEN ZOEKOPDRACHTEN OMZETTEN IN DE JUISTE TREFWOORDEN

In iets meer dan de helft van de leermiddelen leert de leerling zowel open als gesloten zoekopdrachten omzetten in de juiste trefwoorden.

Leermiddelen waarbij geen aandacht is voor het leren omzetten van zowel open als gesloten zoekopdrachten in de juiste trefwoorden zijn: Mediawijs!?, Mediaspoor, De Nieuwsmaker, Webkwesties, Presenteren is leren, Werkstukken Voorbereiden op School, Ajodakt informatieverwerking, Monster Media, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker en Zoeken Vinden Kiezen.

ZELFSTANDIG INFORMATIE BEOORDELEN, AANGEVEN WAAROM DE INFORMATIE WEL OF NIET GEBRUIKT WORDT EN UITLEGGEN WAAROM

In de meeste leermiddelen leert de leerling zelfstandig informatie beoordelen, aangeven waarom de informatie juist wel of niet gebruikt wordt en waar dit van af hangt.

In de volgende leermiddelen leren de leerlingen niet of zeer beperkt zelfstandig informatie beoordelen en aangeven waarom ze deze wel of niet gebruiken: Mediawijs!?, Ajodakt informatieverwerking, Leskist 2 uit Mediawijs met de Roode Kikker, Zoeken Vinden Kiezen en Bibliospel. Bij Webkwesties is dit afhankelijk van de gekozen opdracht.

4.6 Conclusies

VEEL VERSCHILLENDE SOORTEN LEERMIDDELEN

Uit de toetsing blijkt dat er verschillende soorten producten en diensten voor informatievaardigheden bestaan: doorgaande lijnen, eenjarige methoden, losse lessen en praktische toepassingen. Daarnaast zijn dus sommige producten hoofdzakelijk gericht op het aanleren van informatievaardigheden terwijl bij andere producten informatievaardigheden slechts deels aan bod komen (bijvoorbeeld alleen het zoeken op internet) binnen een ander vak.

Aan de hand van deze twee aspecten hebben we de leermiddelen ingedeeld in de volgende groepen:

Soorten aangetroffen leermiddelen voor informatievaardigheden	
1a	Doorgaande lijnen met brede aandacht voor informatievaardigheden
1b	Doorgaande lijnen met aandacht voor een deel van de informatievaardigheden.
2	eenjarige methoden met aandacht voor een deel van de informatievaardigheden.
3	Losse lessen met aandacht voor een deel van de informatievaardigheden.
4	Leermiddelen waarbij de nadruk op een ander vak/onderwerp ligt dan informatievaardigheden.
5	Leermiddelen (opdrachten) waarbij informatievaardigheden worden <i>toegepast</i> (vooral uitvoeren van informatievaardigheden).

Tabel: Indeling aangetroffen leermiddelen naar doorlooptijd en aandacht voor informatievaardigheden.

Deze indeling is in het bijgevoegde Excel-bestand met leermiddelen, beschrijvingen en toetsingscriteria gebruikt als verticale indeling van de leermiddelen. Deze indeling kan mediacoaches en leesconsulenten die een keuze uit de leermiddelen willen maken helpen bij het maken van de eerste selectie.

WEINIG LEERMIDDELEN WAARIN ALLE ASPECTEN VAN INFORMATIEVAARDIGHEDEN TERUGKOMEN

De meeste leermiddelen lijken over het algemeen goed van kwaliteit voor de inhoud en het doel waar zij zich op richten. Er zijn echter maar weinig leermiddelen waarin alle aspecten van informatievaardigheden aan bod komen. Een groot aantal producten behandelt bewust alleen een bepaald deelaspect van informatievaardigheden. In de meeste gevallen zijn dit informatievaardigheden op internet.

LEERMIDDELEN VOOR SPECIFIEKE ONDERWERPEN OVER HET ALGEMEEN KWALITATIEF VOLDOENDE

Hoewel er weinig volledige leermiddelen voor informatievaardigheden zijn, zijn de verschillende materialen die zich richten op een specifiek onderwerp wel goed inzetbaar als losse of aanvullende lessen. Bijvoorbeeld voor informatievaardigheden op het internet en als toepassingsopdrachten waarbij aan concrete werkstukken en informatievraagstukken wordt gewerkt.

VOLLEDIGE EN DOORGAANDE LIJNEN ZIJN PRODUCTEN VAN UITGEVERIJEN

Wanneer bibliotheken en scholen binnen de Bibliotheek *op school* gebruik willen maken van een volledige en doorgaande lijn voor informatievaardigheden zijn zij aangewezen op producten van uitgeverijen.

GRATIS LEERMIDDELEN ZIJN VOORNAMELIJK LOSSE LESSEN EN TOEPASSINGEN

Wanneer bibliotheken en scholen gebruik willen maken van gratis leermiddelen zijn zij aangewezen op veelal kortlopende leermiddelen. Het gaat dan om losse lessen en toepassingsopdrachten. Deze zijn bovendien vooral gericht op internetvaardigheden. Alleen in FF Zoeken! komen informatievaardigheden in de breedte aan bod. Het gaat hier echter om een korte televisieserie van zes aflevering met bijbehorend lesmateriaal. Hierbij is geen sprake van niveauopbouw. De verschillende onderwerpen worden kort behandeld.

BIBLIOTHEEKPRODUCTEN ZIJN NIET ALTIJD GRATIS EN VOLLEDIG

Bibliotheekproducten voor informatievaardigheden zijn niet altijd gratis. Daarnaast bestaan ze voornamelijk uit losse lessen die inhoudelijk niet volledig zijn. Gratis bibliotheekproducten zijn voornamelijk zelfstandig toe te passen oefeningen op internet.

Bibliotheek Fryslân heeft een doorlopende lijn mediawijsheid ontwikkeld met daarin ook aandacht voor informatievaardigheden. Dit onderdeel is inhoudelijk echter niet helemaal volledig. Het product biedt wel een goede basis om verder uit te bouwen.

WEINIG LEERMIDDELEN WAARIN IS VOORZIEN IN EEN ROL VOOR DE BIBLIOTHEEK

In de meeste leermiddelen is niet voorzien in een rol voor de bibliotheek. Alleen in bibliotheekproducten zijn een expliciete rol voor de bibliotheekmedewerker en activiteiten in de bibliotheek opgenomen. Enkele niet door de bibliotheek ontwikkelde leermiddelen bieden wel aanknopingspunten voor activiteiten (groepslessen en bezoeken) in de bibliotheek. Bij de meeste leermiddelen zullen leesconsulenten en mediacoaches vooral een adviserende rol vervullen omtrent de inzet van het leermiddel in het curriculum. Daarnaast kan de mediacoach eventueel zelf lessen op de school verzorgen met behulp van de verschillende leermiddelen.

NIEUWSBEGRIIP, BEGRIJPEND LEZEN MET DE ROODE KIKKER EN SCHOOLPASPOORT INTERNET ONVOLDOENDE

Van de 28 leermiddelen die we hebben getoetst aan de criteria voldoen drie producten onvoldoende: Nieuwsbegrip, Begrijpend Lezen met de Roode Kikker en Schoolpaspoort internet.

Nieuwsbegrip en Begrijpend Lezen met de Roode Kikker zijn beide methodes die echt bedoeld zijn voor begrijpend lezen. Kinderen leren voornamelijk verschillende teksten begrijpen, interpreteren en relevante informatie uit de teksten halen. Het aanleren van informatievaardigheden, zoals de stappen voor het aanpakken van een informatieprobleem, zoekstrategieën en het verwerken van informatie uit verschillende bronnen komt hier niet aan bod. Beide leermiddelen zijn dus niet geschikt als leermiddel voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek *op school*.

Schoolpaspoort Internet is wel een methode waar informatievaardigheden gedeeltelijk aan bod komen. De methode is echter zeer verouderd. De zoekmachine die in het leermiddel wordt gebruikt is bijvoorbeeld Altavista, van Google is nog geen sprake.

OP EXPEDITIE EN SCHOOLPROJECTEN MAKEN MEEST VOLLEDIGE LEERMIDDELEN

Het meest volledige leermiddel dat tevens een doorgaande lijn is voor groep 5 tot en met 8 is Op Expeditie. Het middel voldoet aan alle criteria, behandelt alle aspecten van informatievaardigheden en valt ook nog eens flexibel te integreren binnen een ander vak.

Schoolprojecten maken is ook een leermiddel dat aan alle criteria voor informatievaardigheden voldoet. Het is echter een kortlopende leerlijn voor groep 7 of 8.

5. Invulling van een doorgaande lijn

In het voorgaande onderzoek zijn uiteindelijk 25 leermiddelen voor informatievaardigheden in meer of mindere mate geschikt bevonden voor inzet binnen de Bibliotheek *op school*. De volledige beoordeling van alle materialen is terug te vinden in het bijgevoegde Excel-bestand.

We bespreken in dit hoofdstuk de mogelijkheden om met behulp van een aantal van deze leermiddelen een brede doorgaande lijn voor de groepen 5 tot en met 8 tot vormen. We doen dit enerzijds op basis van gratis producten en anderzijds op basis van betaalde producten. Tot slot geven we enkele suggesties voor het ontwikkelen van materialen.

5.1 Op basis gratis producten

COMPLETE LIJN OP BASIS VAN ALLEEN GRATIS PRODUCTEN NIET GOED MOGELIJK

Uit de toetsing aan de criteria concluderen we dat het niet goed mogelijk is om op basis van verschillende losse gratis producten een volledige doorgaande lijn voor informatievaardigheden voor groep 5 tot en met 8 samen te stellen.

Het aanbod aan gratis beschikbare producten bestaat voornamelijk uit losse lessen. Deze losse lessen behandelen voornamelijk het zoeken op internet. Andere gratis producten zijn gericht op het toepassen van vaardigheden zonder dat (voldoende) aandacht wordt gegeven aan het aanleren van de informatievaardigheden. Deze producten alleen bieden onvoldoende basis om een kwalitatief goede doorgaande lijn voor informatievaardigheden in te richten.

Wanneer bibliotheken en scholen toch op basis van gratis beschikbare producten een samenwerking aan willen gaan of het bestaande leeraanbod willen versterken met lessen voor informatievaardigheden adviseren wij per groep de volgende leermiddelen:

Groep 5: Diploma Veilig Internet (junior).

Groep 6: FF Zoeken.

Groep 7: Diploma Veilig Internet.

Groep 8: Zoeken op Internet, Webdetective.

Met deze leermiddelen kan wel een bepaalde basis op het gebied van informatievaardigheden worden aangeleerd. De leermiddelen zijn echter vooral gericht op internet, kort inzetbaar (losse lessen), bevatten overlap en vormen op deze manier geen aansluitende en niveauopbouwende lijn.

EVENTUEEL GRATIS DOORGAANDE LIJN MET DIPLOMA VEILIG INTERNET ALS BASIS

Binnen het gratis aanbod vinden we één doorgaande lijn: Diploma Veilig Internet. Diploma Veilig Internet is een doorgaande lijn mediawijsheid voor groep 5 t/m 8 en tevens één van de bekendste leermiddelen onder bibliotheekmedewerkers. Het is door sommige bibliotheken al ingezet in het primair onderwijs.

Deze lijn is echter breder dan alleen gericht op informatievaardigheden. Het accent in de lessen ligt op mediawijsheid in het algemeen, met name de risico's van onverantwoord internetgebruik.

Bovendien is het leermiddel alleen gericht op het gebruik van het internet.

Mochten bibliotheken toch met deze lijn willen werken dan adviseren wij een aantal aanvullende leermiddelen om het onderdeel informatievaardigheden te versterken. Echter, ook met deze aanvullingen blijft het accent vooral op de internetvaardigheden liggen.

AANVULLENDE GRATIS LEERMIDDELEN BIJ DIPLOMA VEILIG INTERNET

Informatievaardigheden komen in Diploma Veilig Internet slechts gedeeltelijk aan bod en zijn voornamelijk gericht op internet-zoekvaardigheden. Daarom zijn er aanvullende producten nodig waar offline bronnen en de stappen voor het oplossen van een informatieprobleem concreet aan bod komen. Een gratis product dat inhoudelijk de best mogelijke aanvulling vormt, is het programma 'FF Zoeken!' van School TV.

'FF Zoeken!' is een project waarbij kinderen stapsgewijs informatie leren zoeken in verschillende soorten bronnen en deze ook leren verwerken in een werkstuk of eindverslag. Het project kan gebruikt worden voor groep 6 tot en met 8. In dit project staat het (onderzoeks)proces centraal en niet het eindproduct. De bedoeling is dat kinderen de stappen aanleren waarmee ze een vraag kunnen beantwoorden. Tegelijkertijd leren ze in het project ook met elkaar samenwerken en een eindproduct afleveren. 'FF Zoeken!' is een vakoverschrijdend project dat volgens de makers gebruikt kan worden bij de vakken Nederlands, wereldoriëntatie, natuuronderwijs, mediaeducatie of kunstzinnige oriëntatie. Ook kan het naast elke andere methode ingezet worden.

Een tweede mogelijke aanvulling is 'Webdetective'. Dit leermiddel is vooral geschikt voor de hogere groepen en gaat wat dieper in op het zoeken op internet dan Diploma Veilig Internet. Het is een digitale leermiddel dat zich richt op het zoeken op internet, en behandelt ook de stappen bij het formuleren van een informatieprobleem. De kinderen kunnen hier zelfstandig mee aan de slag. Het kan ingezet worden bij het maken van een werkstuk als verdieping/herhaling van het hanteren van online bronnen.

Ook het televisieprogramma 'Zoeken op internet' van School TV kan eventueel gebruikt worden als verdieping bij het onderwerp zoeken op internet naast de basismethode 'Diploma Veilig Internet'. Dit leermiddel is geschikt voor de groepen 6 en 7.

ROL VAN DE BIBLIOTHEEK

In het hierboven genoemde lesmateriaal wordt niet expliciet in een rol voor de bibliotheek voorzien. De leesconsulent of mediacoach zal voornamelijk een adviserende rol hebben bij de inzet van het materiaal in het curriculum. Daarnaast kan de mediacoach eventueel zelf lessen op de school verzorgen met behulp van de verschillende leermiddelen.

Om de school goed te kunnen adviseren bij het gebruik van gratis producten is het van belang om te kijken naar de inhoud van de al aanwezige methodes van andere vakken. Het kan zijn dat informatievaardigheden al gedeeltelijk aan bod komen in het lesmateriaal voor de vakken zoals begrijpend lezen of studievaardigheden. Omdat in het aanbod van gratis producten geen sprake is van één geschikte doorgaande lijn, kan de mate waarin aanvullende projecten nodig zijn hiervan afhangen.

FF Zoeken! en Webdetective bieden wel mogelijkheid voor een meer actieve rol van de bibliotheek. In FF Zoeken! wordt bijvoorbeeld het zoeken in de bibliotheek behandeld. De bibliotheek zou hier een les in de bibliotheek aan kunnen koppelen/ontwikkelen.

Met Webdetective kan de bibliotheek ook trainingen aan docenten geven. Met name op het gebied van zoeken op het internet blijken docenten niet altijd over voldoende kennis en vaardigheden te beschikken. De gratis online toepassing Webdetective bevat trainingen voor docenten in de bibliotheek.

5.2 Op basis niet-gratis producten

Het aanbod van niet-gratis producten bevat vooral veel producten van uitgeverijen. Onder de producten bevinden zich twee doorgaande lijnen, waarin informatievaardigheden voldoende aanbod komen: Op Expeditie en Blits Studievaardigheden.

DOORGAANDE LIJN OP EXPEDITIE VOLDOET AAN ALLE CRITERIA

De doorgaande lijn Op Expeditie valt op door de goede inhoudelijke opzet en de volledige aansluiting bij de criteria. Op Expeditie is een doorgaande lijn inzetbaar voor groep 5 tot en met 8, die uit vier lesniveaus bestaat. Het is een volledig, en uitgebreid pakket voor het aanleren van informatievaardigheden. In het lesmateriaal wordt het aanleren van informatievaardigheden direct gekoppeld aan het maken van spreekbeurten en werkstukken. Het leermiddel voldoet aan alle criteria voor informatievaardigheden. Naast leerwerkboeken en digiboardlessen is er ook een ondersteunende website beschikbaar met extra lessen, stappenplannen en minicursussen. De leerlingen kunnen hier zelfstandig mee aan de slag.

De methode is flexibel inzetbaar binnen de onderwijsplanning. Dit houdt in dat de docent kan bepalen in welke groep gestart wordt met de methode. De methode is ook tegelijkertijd op verschillende niveaus inzetbaar, afhankelijk van het eventuele verschil in niveau van de leerlingen binnen een groep. Op Expeditie probeert ook de ouders bij de lessen te betrekken. De docent krijgt hiervoor speciale materialen, zoals een introductiebrief voor ouders.

EVENTUELE AANVULLENDE LEERMIDDELEN

Op Expeditie is een vrij complete methode voor informatievaardigheden. Andere producten kunnen gebruikt worden als aanvullend lesmateriaal (losse lessen) of als extra opdrachten (toepassingen). Voorbeelden van toepassingen waarmee informatievaardigheden extra geoefend kunnen worden zijn De Nationale Jeugdkrakercompetitie (groep 7 en 8), Presenteren is leren (groep 7 en 8), Nieuwsmaker (groep 5 t/m 8) en Webkwesties (groep 5 t/m 8). Het gaat bij deze leermiddelen vooral om toepassingsopdrachten waarmee de leerlingen het geleerde in de praktijk kunnen brengen. Daarnaast kunnen ook leermiddelen of lessen worden ingezet waarin een specifieke rol voor de bibliotheek is weggelegd: Snel leren zoeken en vinden' van de OBA, Webdetective en Bibliospel.

ROL VAN DE BIBLIOTHEEK

In de inhoudelijke opzet van Op Expeditie is geen specifieke rol voor de bibliotheek weggelegd. De mediacoach of leesconsulent zal daarom voornamelijk een adviserende en ondersteunende rol hebben bij het implementeren van de lessen Op Expeditie binnen het bestaande

onderwijscurriculum. Inhoudelijk geeft het materiaal echter voldoende aanknopingspunten waar de bibliotheek een speciale les aan kan koppelen. De lesstof zelf behandelt ook de bibliotheek als informatiebron. De bibliotheek kan rondom deze les een groepsbezoek organiseren.

Afhankelijk van de aanwezige kennis van docenten, kan de bibliotheek speciale trainingen voor docenten organiseren. Het materiaal biedt ook mogelijkheden voor het informeren en betrekken van de ouders bij de lessen. Indien de school dat wenst zou de bibliotheek een rol kunnen spelen door informatieavonden voor ouders te organiseren.

5.3 Op basis nog te ontwikkelen producten

Voordeel van het gebruik van een nieuw te ontwikkelen lijn is dat hierbij meer nadrukkelijk aandacht kan zijn voor de rol van de bibliotheek en deze geheel naar de behoeften van het gebruik binnen de Bibliotheek *op school* kan worden ingericht. Eventueel kan de bibliotheek dan ook nog een rol spelen bij de training van docenten. Docent zijn vaak niet goed op de hoogte van de inhoud van informatievaardigheden en missen deze vaardigheden, vooral op het gebied van nieuwe media, zelf ook.

Ook de ouders zijn niet altijd goed op de hoogte van de ontwikkelingen van nieuwe media en nieuwe informatievaardigheden. De bibliotheken kunnen in een nieuw product in samenwerking met de school voorlichting geven aan ouders.

Hoewel enkele door bibliotheken (of PSO's) ontwikkelde leermiddelen voor informatievaardigheden beschikbaar zijn (gratis en niet-gratis) gaat het daarbij nog niet om doorgaande lijnen of zijn de materialen nog niet zo volledig in de behandeling van het onderwerp informatievaardigheden als we zouden wensen.

MODULES

Nieuwe materialen ontwikkelen kan dan door aanpassing van bestaande leermiddelen of door de ontwikkeling van geheel nieuwe leermiddelen.

Wanneer een nieuw product vanaf de basis wordt opgebouwd kan *from scratch* rekening worden gehouden met alle aspecten en criteria voor de overdracht van informatievaardigheden, inclusief een duidelijke rol voor de bibliotheek. Door de breedte van het onderwerp informatievaardigheden en de aandacht die aan de verschillende criteria moet worden gegeven zal dit echter een omvangrijk product worden, vergelijkbaar met de doorlopende lijnen van uitgeverijen.

Daarbij merken wij op dat verschillende scholen (in samenwerkingsverbanden met bibliotheken) om verschillende producten zullen vragen. Niet iedere school zal behoefte hebben aan een volledige doorgaande lijn waarin alle aspecten van informatievaardigheden behandeld worden. Een dergelijk te ontwikkelen doorgaande lijn zal dan ook flexibel inzetbaar moeten zijn, bijvoorbeeld door deze uit verschillende modules te laten bestaan. Bibliotheken kunnen dan steeds een doorgaande lijn samenstellen die op maat is voor het specifieke curriculum van de scholen waarmee zij samenwerken.

'LIGHT' PRODUCT

Een andere mogelijkheid is dat voor de samenwerking tussen bibliotheken en scholen een 'light' product wordt ontwikkeld. Hierin zouden alle aspecten (en met name de stappen) van informatievaardigheden aan de orde moeten komen en het leermiddel zou op verschillende niveaus (in verschillende leerjaren) inzetbaar moeten zijn. Docenten kunnen het leermiddel gebruiken om zelf een beeld te krijgen van de inhoud van informatievaardigheden en het niveau van hun leerlingen op de verschillende onderdelen. Ook voor leerlingen kan het product als een (volledige en brede) kennismaking en niveaumeter werken. Vervolgens kan de school in overleg met de bibliotheek verder invulling geven aan het onderdeel informatievaardigheden in het curriculum. Hiervoor kunnen dan specifieke (bestaande) leermiddelen worden ingezet.

Wanneer voor deze aanpak wordt gekozen zullen echter wel op alle verschillende aspecten van informatievaardigheden ook daadwerkelijk verdiepende en los inzetbare leermiddelen voor handen moeten zijn. Op dit moment is dat niet het geval. Gratis leermiddelen richten zich vooral nog op informatievaardigheden op het internet. Andere vaardigheden komen wel terug in verschillende producten maar dan meestal als onderdeel van een breder opgezet en niet-gratis leermiddel (zoals op Expeditie, Blits Studievoordigheden en Ajodakt informatieverwerking) of maar zeer beknopt in gratis leermiddelen (zoals FF Zoeken en Zoeken Vinden Kiezen).

Onderwerpen die in het bestaande gratis aanbod minder goed worden behandeld zijn het in de breedte (t.b.v. zowel on- als offline bronnen) bepalen van zoekstrategieën, het zoeken en vinden van offline bronnen, het crossmediaal gebruiken van bronnen en het systematisch beheren en verwerken van informatie. Eventueel kan al in de lightversie extra aandacht worden gegeven aan deze onderwerpen.

AANPASSING BESTAAND BIBLIOTHEEKPRODUCT

Wanneer voor aanpassing van een bestaand bibliotheekproduct wordt gekozen is de Leerlijn Mediawijsheid van bibliotheek Fryslân een goede optie. Deze leerlijn bestaat uit losse lessen voor verschillende aspecten van mediawijsheid, waaronder lessen over 'zoeken en vinden' en vormt een goede basis voor verdere aanpassingen in de vorm van verbreding en verdieping.

Ook Webdetective leent zich hiervoor. Webdetective is echter een online toepassing/les welke zich voornamelijk richt op het zoeken op internet. De bestaande opzet kan wel worden verbreed met andere onderwerpen zodat alle aspecten van informatievaardigheden aan bod komen.

Bijlagen

1. Screenshot eerste pagina digitale enquête leermiddelen

Leermiddelen informatievaardigheden p.o.

de Bibliotheek
op school

We noemen steeds een leermiddel. Geef aan in hoeverre u bekend bent met het leermiddel.

Wanneer u een leermiddel inhoudelijk kent of al heeft ingezet kunt u in een vervolgvraag aangeven wat uw mening over dit leermiddel is.

1. AJODAKT INFORMATIEVERWERKING VAN UITGEVERIJ THIEMEMEULENHOF

Met dit werkboek raadplegen leerlingen informatiebronnen en leren ze verkregen informatie te interpreteren. Er komen teksten en bronnen aan bod.

[Meer informatie](#)

In hoeverre bent u bekend met dit leermiddel?

Ik ben niet bekend met dit leermiddel.

Ik ken het van naam maar niet inhoudelijk.

Ik ken het inhoudelijk maar heb het (nog) niet ingezet in het primair onderwijs.

Ik zet(te) het leermiddel in in het primair onderwijs.

Wat is uw oordeel over dit leermiddel als het gaat om het leren van informatievaardigheden?

Zeer goed

Goed

Matig

Slecht

Zeer slecht

Opmerkingen
Beschrijf hier eventuele opmerkingen die u over dit leermiddel kwijt wilt.

[Terug](#) [Volgende](#)

2. Bekendheid met de leermiddelen

Leermiddel	Niet bekend met leermiddel	Bekend van naam maar niet inhoudelijk	Inhoudelijk bekend maar (nog) niet ingezet in het p.o.	Zet(te) het leermiddel in in het p.o.	Totaal % inhoudelijk bekend
Nationale Jeugdkrakercompetitie (N=122)	10%	22%	39%	29%	68%
Diploma Veilig Internet (N=125)	14%	33%	37%	17%	54%
Mediamakkers (N=123)	23%	31%	35%	11%	46%
Webdetective (N=114)	27%	29%	32%	12%	44%
Webkwesties (N=120)	33%	34%	26%	8%	34%
FamilyWeb (N=126)	44%	27%	19%	10%	29%
De Nieuwsmaker (N=127)	28%	50%	19%	2%	21%
Kidsweek in de Klas (N=124)	28%	52%	16%	3%	19%
Nieuwsbegrip (N=112)	46%	35%	13%	6%	19%
Zoeken op Internet uit Mediamovies (N=123)	46%	36%	14%	4%	18%
FF Zoeken! (N=125)	60%	23%	13%	4%	17%
Mediawijsheid Bibliotheek Fryslân (N=127)	56%	28%	9%	6%	15%
Mediawijs!? Jong en bewust op internet (N=123)	72%	15%	11%	1%	12%
MonsterMedia (N=122)	62%	28%	11%	0%	11%
Schoolprojecten maken uit de serie ...voor kids (N=128)	66%	23%	10%	1%	11%
Mediaspoor (N=123)	85%	10%	4%	2%	6%
Blits Studievaardigheden (N=129)	72%	24%	3%	1%	4%
Ajodakt Informatieverwerking (N=129)	83%	15%	2%	0%	2%
Leskist2 uit Mediawijs met de Roode Kikker (N=124)	85%	12%	2%	0%	2%
Op Expeditie (N=122)	87%	11%	2%	0%	2%
Begrijpende lezen met de Roode Kikker (N=129)	86%	12%	2%	0%	2%
Zip Informatieverwerking (N=117)	91%	8%	2%	0%	2%
Schoolpaspoort Internet (N=121)	91%	8%	1%	0%	1%
Presenteren is Leren (N=121)	94%	6%	0%	0%	0%
Werkstukken voorbereiden op school (N=120)	93%	8%	0%	0%	0%

Tabel: Bekendheid van respondenten met leermiddelen voor informatievaardigheden.

3. Beoordeling van de leermiddelen

Leermiddel	Zeer slecht	Slecht	Matig	Goed	Zeer goed	Totaal zeer goed + goed
Mediaspoor (N=7)	0%	0%	0%	71%	29%	100%
Kidsweek in de klas (N=24)	0%	0%	0%	79%	21%	100%
Op Expeditie (N=2)	0%	0%	0%	100%	0%	100%
Begrijpend lezen met de Roode Kikker (N=2)	0%	0%	0%	100%	0%	100%
Schoolpaspoort internet (N=1)	0%	0%	0%	100%	0%	100%
Zip Informatieverwerking (N=2)	0%	0%	0%	100%	0%	100%
Nationale Jeugdkrakercompetitie (N=83)	0%	0%	4%	82%	14%	96%
Zoeken op internet uit Mediamovies (N=22)	0%	0%	5%	91%	5%	96%
Schoolprojecten maken uit de serie ...voor kids (N=14)	0%	0%	7%	93%	0%	93%
Nieuwsbegrip (N=21)	0%	0%	10%	57%	33%	90%
FF Zoeken! (N=21)	0%	0%	14%	67%	19%	86%
Diploma Veilig Internet (N=67)	0%	0%	15%	78%	7%	85%
Webdetective (N=50)	0%	0%	20%	72%	8%	80%
Mediawijsheid bibliotheek Fryslân (N=20)	0%	0%	20%	75%	5%	80%
Blits Studievaardigheden (N=5)	0%	0%	20%	80%	0%	80%
Webkwesties (N=40)	0%	0%	23%	73%	5%	78%
Mediamakers (N=57)	0%	0%	23%	70%	7%	77%
MonsterMedia (N=13)	0%	8%	15%	69%	8%	76%
Mediawijs?! Jong en bewust op het internet. (N=15)	0%	0%	27%	67%	7%	74%
De Nieuwsmaker (N=27)	0%	0%	26%	70%	4%	74%
FamilyWeb (N=37)	0%	0%	41%	54%	5%	59%
Ajodakt Informatieverwerking (N=3)	0%	0%	67%	33%	0%	33%
Leskist2 uit Mediawijs met de Roode Kikker (N=3)	0%	0%	67%	33%	0%	33%

Tabel: Beoordelingen van leermiddelen waarmee respondenten inhoudelijk bekend zijn of mee hebben gewerkt.

Colofon

Titel : Leermiddelen informatievaardigheden primair onderwijs. Een kwaliteitsanalyse van leermiddelen en advies voor de samenstelling van een doorgaande lijn voor informatievaardigheden binnen de Bibliotheek *op school*.
Datum : Januari 2014
Auteurs : Drs. ing. Sander Smit en drs. Dzenita Camo.

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken (SIOB).
Contactpersoon SIOB: Maaïke Toonen.

nextvalue
research

NextValue Research

Lloydstraat 5
3024EA Rotterdam
T. 010 8401725

W. www.nextvalue.nl
E. info@nextvalue.nl

Sectorinstituut Openbare Bibliotheken

Koninginnegracht 114
2514 AA Den Haag
T. 070 3090222

W. www.siob.nl
E. info@siob.nl

